

Raznolikost jezičnih idioma u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole

Pažin, Antonija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:185927>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE

ANTONIJA PAŽIN
DIPLOMSKI RAD

RAZNOLIKOST JEZIČNIH IDIOMA U
USMENOM IZRAŽAVANJU UČENIKA
MLAĐIH RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

Zagreb, 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Antonija Pažin

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Raznolikost jezičnih idioma u
usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole**

MENTOR: doc. dr. sc. Katarina Aladrović Slovaček

Zagreb, 2019.

ZAHVALA

Zahvaljujem doc. dr. sc. Katarini Aladrović Slovaček na vodstvu, podršci i strpljenju tijekom pisanja diplomskoga rada.

Zahvaljujem svojoj mnogobrojnoj obitelji; mami Jeleni i tati Peru, sestrama Ani, Maji, Petri, braći Ivanu i Luki, na ljubavi i podršci koji su mi davali tijekom moga obrazovanja.

Hvala svim mojim prijateljima koji su me pratili na ovome putu i onima koji su na bilo koji način sudjelovali u prepoznavanju mog životnog poziva.

Najviše hvala Gospodinu koji je ovo sve vodio na meni ponekad nerazumljiv način!

Hvala Ti što sam stvoren tako čudesno,

što su djela Tvoja predivna. Ps, 139

Sadržaj	
1. UVOD	1
2. HRVATSKI JEZIK	3
2.1. Idiomi hrvatskoga jezika	3
2.2. Hrvatska narječja i dijalekti	4
2.2. Žargoni i drugi jezični oblici	8
3. TUĐICE U HRVATSKOME JEZIKU	13
3.1. Anglizmi	16
4. ZAVIČAJNI GOVOR I VIŠEJEZIČNOST U NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU I KURIKULU	21
5. ISTRAŽIVANJE	29
5.1. Opis uzorka istraživanja	29
5.2. Opis instrumenta istraživanja	30
5.3. Cilj i hipoteze istraživanja	31
5.4. Rezultati istraživanja	32
5.4.1 Rezultati istraživanja leksičke raznolikosti u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole	32
5.4.2. Rezultati prisutnosti zavičajnog govora u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole	36
5.4.3 Rezultati prisutnosti tuđica u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole	38
6. ZAKLJUČAK I RASPRAVA	39
LITERATURA	43

SAŽETAK

Komuniciranje na materinskom jeziku prva je od osam temeljnih kompetencija koje ističe i dokument Europske komisije pod nazivom *Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje* (Europski referentni okvir, 2004) pa je važno poznavati načine razvoja i poticanja jezične kompetencije (Pavličević-Franić, 2007). Odrastajući djeca usvajaju jezik spontano iako je proces ovladavanja jezikom, koji uključuje usvajanje i učenje jezika, dugotrajan proces. U najranije djetinjstvu materinski jezik usvajaju zahvaljujući prvenstveno svojoj okolini, ali polaskom u školu, uz njihov organski idiom, očekuje se da počinju ovladavati standardnim jezikom. K tome, u tom se razdoblju susreću s idiomima svojih vršnjaka i mogućim učenjem jednog stranoga jezika. Jedan od istaknutijih ciljeva nastave hrvatskoga jezika je osposobljavanje učenika za uspješnu jezičnu komunikaciju što se ne odnosi samo na predmet Hrvatski jezik, nego i na sve ostale nastavne predmete. Uspješnost tog procesa omogućuje jednostavnije ovladavanje nastavnih sadržaja, spremnost za komunikaciju i svladavanje svakodnevnih poteškoća. Zbog toga osim govorenja na standardnome jeziku, treba poticati učenike na korištenje njihovog zavičajnoga govora, dijalekata i mjesnih govora jer je to dio hrvatske kulturne baštine i njihovih identiteta. Nezaustavljiv napredak tehnologije danas dovodi do sve veće prisutnosti anglizama koje djeca školske dobi u svom vokabularu koriste sve češće. U svrhu pisanja ovog rada, istražena je raznolikost jezičnih idioma u usmenom izražavanju djece mlađe školske dobi. Uz temeljni cilj iznesena su i tri problema: ispitati leksičku raznolikost, ispitati prisutnost zavičajnoga govora i prisutnost tuđica. Iz cilja i problema istraživanja, postavljene su tri hipoteze kojima se željelo ispitati je li leksička raznolikost u skladu s dobi, koriste li učenici specifičnosti zavičajnoga govora i koriste li tuđice. Istraživanje je provedeno u gradu Zagrebu, a u njemu su sudjelovali učenici trećih i četvrtih razreda iste osnovne škole. Rezultati su pokazali kako leksička raznolikost nije u skladu s dobi ispitanika. Ipak, druge dvije hipoteze su potvrđene; učenici koriste specifičnosti zavičajnoga govora i koriste tuđice, od čega najviše anglizme.

Ključne riječi: materinski jezik, jezična komunikacija, idiom

SUMMARY

Communication in the mother tongue is the first of eight key competences defined by the European Commission in the document called The European Reference Framework of Key Competences for Lifelong Learning therefore it is important to know the ways to develop and encourage language competences (Pavličević-Franić, 2007.). While growing up, children adopt language spontaneously even though we know mastering a language is a long-term process. In their early childhood they first acquire the mother tongue through their environment, but after starting school, along with their organic idiom, it is expected they start to master the standard language. Furthermore, during this period children encounter the idioms of their peers, as well as the possible learning of a second language. One of the most prominent aims of Croatian language teaching is developing competences necessary for successful verbal communication, which applies to all school subjects, not only Croatian language. The success of this process enables easier mastering of educational content, readiness to communicate and overcoming everyday difficulties. Because of that pupils should be encouraged to use their vernacular and dialect, and not only the standard, because it is a part of the Croatian cultural heritage, as well as their identities. The unstoppable progress of technology today leads to the growing presence of Anglicisms that school age children use in their vocabulary much more frequently. For the purpose of this thesis, the diversity of lexical idioms in the verbal expression of primary school students was researched. With the main aim, three problems were introduced: questioning the lexical diversity, questioning the presence of the vernacular and the presence of loanwords. From the aim and the problems of the research, also set were the three hypothesis which were meant to examine if the lexical diversity was in line with the students' age, do the students use the particularities of their vernaculars and if they used loanwords. The research was conducted in Zagreb and the participants were third and fourth grade students from the same primary school. The results showed that the lexical diversity is not in line with the age of the students. However, two hypotheses were confirmed; the students do use the particularities of their vernaculars and they do use loanwords, out of which most are Anglicisms.

Key words: mother tongue, verbal communication, idiom

1. UVOD

U odabiru diplomskoga rada željela sam se baviti područjem koje me ponajviše zanima i smatram ga važnim za svoj budući posao, a čini mi se da u tome području nismo dobili dovoljno znanja. Upravo zato, odabrala sam hrvatski jezik. Čini mi se da studentima učiteljskog studija nedostaje više kolegija iz područja hrvatskoga jezika. Tijekom ovih 5 godina promatrajući sebe i svoje kolege, kao i dio nastavnika, ne može se ne primijetiti da se malo ili vrlo malo pozornosti daje uporabi hrvatskoga standardnoga jezika što se osobito očituje u javnim nastupima u kojima se može uočiti mnogo jezičnih pogrešaka, poštapalica, dijalektalnih riječi, žargona, tuđice i slično.

Ali, to je nažalost pojava koja je prisutna i kod drugih skupina u našem društvu. Gotovo svakodnevno, već 7 godina, imam priliku provoditi dva do tri sata u danu s populacijom djevojčica koje su pri završetku osnovne škole ili su niži razredi srednje škole. S obzirom da se radi o treniranju sinkroniziranog plivanja, sasvim je uobičajeno da koristimo neformalnu usmenu komunikaciju, ali je zabrinjavajuće da nekada one ne znaju kako bi se pravilno izrazile. Uz to, ušavši na četvrtoj godini studija u razred u sklopu metodičkih vježbi, ono što se odmah može primijetiti, jest usmeno izražavanje učenika. Ono je, po mojem zapažanju tada, bilo vrlo oskudno. Učenici odgovaraju vrlo kratko, rijetko punim rečenicama, koriste mnogo žargona, skraćenica, tuđica, a ovdje govorim o dijelu onih koji aktivno sudjeluju u nastavi.. Kada sam se sjetila toga, shvatila sam da je to prisutno i na ostalim stupnjevima obrazovanja. Razlika je što se u jednom slučaju radi o učenicima mlađe školske dobi, dok se u drugom slučaju radi o studentima pa su prisutne razlike u dobi, kognitivne i psihosocijalne razlike. Netko bi postavio pitanje: „Zašto je to toliko važno? Zašto je važno za učitelja, a zašto za učenika?“ Smatram da u tom pitanju nema razlika između učenika i učitelja. Usmeno izražavanje od malih je nogu važno za svakog čovjeka.

„Ovladavanje hrvatskim kao materinskim jezikom temeljni je cilj učenja i poučavanja hrvatskoga jezika kao nastavnoga predmeta u osnovnim i srednjim školama. Riječ je o nastavnome sadržaju koji je ujedno materinski jezik, ali i komunikacijska osnovica za usvajanje drugih obrazovnih sadržaja“ (Pavličević-Franić, 2018: 300).

Iz navedenoga se može zaključiti da bez dobrog usvajanja materinskoga jezika, ne mogu se nadograditi znanja iz ostalih područja. Osobno sam to najbolje osjetila kod učenja latinskoga jezika u gimnaziji. Bez dobre podloge iz hrvatskoga jezika, latinski se vrlo teško savladava. Ne čudi zato i činjenica da je hrvatski jezik kao nastavni

predmet najopširniji s najvećim fondom sati u nastavi. Nažalost, teorijski okvir nije dovoljan da bi se u praksi isto moglo provesti i polučiti željene rezultate.

Upravo zbog svega navedenog činilo mi se važnim da prije samog ulaska u razred budem svjesna važnosti pravilne uporabe i poticanja jedne od osnovnih jezičnih djelatnosti – govorenja, jer je ono uz slušanje, preduvjet da bi se zadovoljile i druge dvije djelatnosti, a to su čitanje i pisanje. Danas smo izloženi mnogim tehnologijama, a naši su učenici kao spužve i sve što slušaju, gledaju ili čitaju utječe na njih, a time i na njihovo jezično izražavanje. Upravo iz te problematike „izrodila“ se tema ovoga rada.

2. HRVATSKI JEZIK

2.1. Idiomi hrvatskoga jezika

U svojoj knjizi Radoslav Katičić (2013) govoreći o mjesnom govoru Hrvata, odvađa se od hijerarhije (dijalekt – narječje – jezik) te jezik, narječje, dijalekt i mjesni govor, interdijalekt, razgovorni, književni i standardni jezik naziva idiomom. S druge strane, autori Težak, S. i Babić, S. (1994) navode sve hrvatske idiome, kao: štokavsko, čakavsko i kajkavsko narječje, hrvatski standardni jezik, razgovorni jezik, žargoni... Sve to zajedno nazivaju jezikom Hrvata i općim imenom: *hrvatski jezik*.

„Hrvatski jezik pripada, s poredbenoga gledišta, skupini indoeuropskih jezika, a u toj skupini pripada slavenskim, odnosno južnoslavenskim jezicima zajedno sa slovenskim, srpskim, crnogorskim, bosanskim, makedonskim i bugarskim“ (Pavličević Franić, 2005, prema Aladrović Slovaček, 2011: 2).

Da bi dijete moglo usvojiti jezik, prvo je potrebno da ono može slušati. Autorica Aladrović Slovaček (2019) piše da je slušanje u djetinjstvu najvažnija jezična djelatnost primanja, a polaskom u školu gotovo da se zapostavlja. Ako ne naučimo aktivno druge slušati, kako ćemo naučiti govoriti, prihvaćati drugoga, raspravljati, argumentirati? Dok dijete ne krene u školu, ono komunicira na svome organskome idiomu (J1), oblikovanom od njegove sredine (obitelji i zavičaja) u što se ubraja i postepeno uključivanje u odgojno-obrazovne ustanove koje također određuju njegov govor. Standardni jezik (J2) dijete postepeno usvaja ulazeći u sustav osnovnoškolskog obrazovanja. Upoznavanje substandardnog sustava hrvatskoga jezika (narječja, žargonizmi, sociolekti) uvjetovano je različitošću jezičnih kodova druge djece u razredu (J3) (Pavličević-Franić, u: Češi i Barbaroša-Šikić, 2007).

Jezične kompetencije dijele se na lingvističke i komunikacijske kompetencije. Lingvističke se odnose na teorijska znanja o jeziku, poznavanje pravila, normi i definicija, dok je komunikacijska kompetencija ona funkcionalna, jezično znanje koje se može primijeniti u konkretnim situacijama. Nažalost, u nastavi hrvatskoga jezika lingvistička se kompetencija stavlja ispred komunikacijske, a Pavličević-Franić (2018) tvrdi da, kada se radi o razdoblju ranojezičnog usvajanja, treba biti obrnuto. To nam možda može djelomično objasniti pojavu da djeca ulaskom u školu, gube onaj spontani, zaigrani govor predškolske djece i sve slabije govore. Inzistiranje na normama ubija dječju kreativnost i maštu, a njihov strah od pogrešaka se povećava.

Najčešće pogreške u jeziku koje čine djeca mlađe školske dobi odnose se više na govoreni, a manje na pisani jezik. Uglavnom su vezane za miješanje zavičajnog idioma sa standardnim jezikom kojega dijete još u potpunosti nije usvojilo. Autorica Pavličević-Franić (ur.: Češi i Barbaroša-Šikić, 2007: 39) navodi neke od učeničkih grešaka u odnosu na gramatičku normu: „Vozim se s autom.“, „Vidim balona.“, „Nisam htjeo.“, „Radija sam puno“... Naglašava kako to svakako jesu pogreške, ali nijedna pogreška, bila leksičko-semantička ili gramatička nije izvan sustava hrvatskoga jezika. Razumljivo je da djeca od sedam, osam godina ne mogu i ne trebaju shvaćati važnost uporabe standardnog idioma u nastavi, tj. školi kao odgojno-obrazovnoj ustanovi i zbog toga ih ne treba izložiti kritiziranju, neprestanom ispravljanju, nego ih treba poticati na razvijanje komunikacijske kompetencije koju će u kasnijoj fazi učenja nadograditi s lingvističkom. S obzirom na njihovu (ne)svjesnost potrebno je da uče pomoću igre ostavljajući prostor za njihovo stvaralaštvo i time razvijajući im kreativnost koja se kasnije onda može očitovati i u drugim nastavnim predmetima.

Idiomi hrvatskoga jezika jesu zapravo svi dijelovi hrvatskoga jezika, a svaki dio ističe se svojom posebnosti i raznovrsnošću. Zanimljivo je da jedan od njih ili ga smatrati manje važnim, bilo bi pogrešno. Jezik naše književnosti obogatio je našu kulturu i ostavio dubok trag na našim, a i širim prostorima. Razgovorni jezik je onaj kojega smo prvo usvojili preuzevši ga od naših roditelja i baza je za standardni jezik koji je univerzalni, zajednički svim Hrvatima. Narječja, dijalekti i mjesni govori dokaz su da se pored jedinstvenosti, ostavlja prostor za autonomiju svakog dijela naše zemlje. Time se čuva i njeguje stoljetna tradicija i običaji koji se prenose na iduće generacije.

2.2. Hrvatska narječja i dijalekti

Jezik je apstraktan sustav znakova, ali stavljajući ispred te riječi posvojni pridjev *hrvatski*, te dvije riječi zajedno dobivaju potpuno novo značenje.

„Hrvatski jezik, a to je sav izražajni potencijal hrvatske govorne zajednice, postoji u mnogo slojeva: od organskih mjesnih govora, onako kako se u mjesnim zajednicama govori „po domaći“, pa preko interdijalekta, gradskih i regionalnih razgovornih jezika, različitih žargona i slengova sve do standardnoga jezika i njegove više ili manje formalne porabe u obrazovnim krugovima, pa sasvim formalne u službenoj komunikaciji i poslovnom dopisivanju“ (Katičić, 2013: 243).

Ova opsežna, može se reći definicija, pokazuje bogatstvo hrvatskoga jezika sa svim njegovim dijelovima. Dakle, hrvatski jezik nije samo ono što je zapisano u pravopisu i gramatici. To je naš svakodnevni govor, svaki mjesni govor, svako književno djelo, svako napisano pismo...

U spomenutom objašnjenju, između ostalog, spominju se i dijalekti. Riječ dijalekt dolazi od grčke riječi *diálektos* što znači govor, razgovor, način govora. „Dijalekt je skupina mjesnih govora, a narječje je skupina dijalekata. Dok je jezik skupina narječja“ (Katičić, 2013: 20). Ne možemo zato odvojiti dijalekt od narječja niti narječje od jezika. Svi oni zajedno čini jednu smislenu cjelinu. Hrvati kao mali narod, imaju mnogo kulturnih ostavština na dijalektu – poeziju, glazbu, filmove, serije i ne možemo odvojiti dijalekt od hrvatskog jezika, kao što ne možemo reći da dijalekti nisu u međusobnom odnosu. Jedan bez drugoga ne bi postojao. Dijalekt je služio, a i danas služi kao dokaz hrvatskog nacionalnog identiteta i kulturne baštine. Već je rečeno da za skupine dijalekata kažemo da pripadaju narječju. Hrvatski jezik poznaje tri narječja: štokavsko, čakavsko i kajkavsko narječje. Naziv su dobili po upitnim zamjenicama *što*, *ča* i *kaj*. Prema tome, štokavci su oni koji pitaju *što*, čakavci oni koji pitaju *ča*, a kajkavci oni koji pitaju *kaj*. Zbog čestih migracija tijekom 20. i 21. stoljeća došlo je do miješanja stanovnika različitih dijalekata i narječja i to jedan od razloga zbog kojega je važno znati da nisu svi koji pitaju *kaj* kajkavci, niti svi koji pitaju *što* štokavci. Ipak, najveće područje danas u Hrvatskoj zauzima štokavsko narječje.

U Hrvatskoj štokavsko narječje prisutno je u Slavoniji, Baranji, na Baniji, Kordunu, u Dalmaciji, djelomično u Gorskom kotaru i Žumberku (Aladrović Slovaček, 2011). Autorica Ljiljana Kolenić (2015) u zborniku radova *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom jeziku* navodi da dijalektolozi dijele štokavsko narječje na ove dijalekte: slavonski dijalekt (staroštokavski šćakavski, nenovoštokavski arhaični šćakavski), istočnobosanski (staroštokavski ijekavski, nenovoštokavski šćakavski dijalekt), novoštokavski ikavski (mlađi ikavski, zapadni dijalekt), novoštokavski jekavski (zapadno istočnohercegovačko-krajiški dijalekt). Naravno da unutar tih dijalekata postoje mnoge razlike. Različit je naglasak slavonskog i istočnobosanskog dijalekata, od naglasaka novoštokavskog ikavskog i jekavskog. Novoštakavci će lakše savladati naglasak upravo zato što se hrvatski standardni jezik temelji na novoštakavskoj stilizaciji (Kolenić, 2015). Karakteristično za ovo narječje je da se kod glasova izgubio glas *h*, da glas *l* na kraju sloga prelazi u *o*

(*selce-seoce, dal-dao*). Kod deklinacija su se izjednačili dativ, lokativ i instrumental u množini (*jelenima, srnama, poljima*). U leksiku nalazimo velik broj tuđica koje ne pripadaju hrvatskom standardnom jeziku (germanizama, turcizama i talijanizama), a rasprostranjenost im ponovno ovisi o dijalektu. Tako će se turcizmi najviše isticati u slavonskom dijalektu, germanizmi kod sjevernih štokavaca, a talijanizmi kod južnih. Zbog povijesnog prodora Turaka na ova područja zadržao se velik broj *turcizama* kao npr. *avlija*- dvorište, *peškir*- ručnik i *barjak*-zastava. U sintaksi se pojavljuje perfekt bez pomoćnog glagola biti (slavonski dijalekt- *ja pjevala*). Navedeni su primjeri dokaz da narječje, ali i dijalekt ima svoje posebnosti i kako se sve one razlikuju od standardnog jezika, ali i kako je standardni jezik crpio svoje temelje upravo u hrvatskim narječjima.

Čakavsko narječje vrlo je iscjepkano i iako ga se najčešće pripisuje primorskim dijelovima Hrvatske, vidjet ćemo da se rasprostire i na kopnu. Hrvatska enciklopedija, tj. njezino mrežno izdanje¹ dijeli ga na šest dijalekata. *Buzetski ili gornjomiranski dijalekt* prostire se u sjevernom dijelu kopnene Istre. *Jugozapadni istarski ili štakavsko-čakavski dijalekt* zauzima najveći dio jugozapadne istarske obale južno od donje Mirne. *Sjevernočakavskom ili ekavskočakavskom dijalektu* pripadaju dijelovi istočne i srednje Istre, Hrvatsko primorje do Bakra i otoci Cres i sjeverni Lošinj. *Srednjočakavski ili ikavsko-ekavski dijalekt* zahvaća sve otoke od Krka i Lošinja do Ugljana i Dugog otoka, obalu od Kraljevice do Novoga, Senj i sve govore u unutrašnjosti, ličke i pokupske. *Južnočakavskom ili ikavskočakavskom dijalektu* pripada obalni pojas od Novigrada do Cetine, a pripadaju mu i otoci od Pašmana do Korčule i Visa. *Lastovski ili jekavskočakavski dijalekt* ograničen je danas samo na Lastovu. Razvidno je da čakavsko narječje obuhvaća velik prostor; dijelove hrvatske obale od sjevera do juga zajedno s unutrašnjosti bližoj obali. Kod morfologije je zanimljivo za spomenuti da neki dijalekti koriste arhaičan oblik pomoćnog glagola u kondicionalu: *bin, biš, bi, bimo, bite, bi*. Što se tiče glasova, čakavski govori jasno razlikuju *č* i *ć* jer se *ć* obično izgovara kao nepčano *t'*. Krajnje *m* se zamjenjuje sa *n* pa možemo čuti kako govore *jesan* umjesto *jesam*, *vidin* umjesto *vidim* ili *osan* umjesto *osam*. U većini čakavskih govora gubi se u infinitivu krajnje *-i* (*kopat, prinest*), a ponegdje čak i cijeli krajnji slog (*ti*). Zbog stoljetnog prodora i utjecaja Mlečana na

¹Hrvatska enciklopedija <https://www.enciklopedija.hr> (6.5.2020.)

tom području, obiluje talijanizmima poput: *kantat*-pjevati, *šporoko*-prljavo, *ponistra*-prozor.

Zadnje, ali ne i manje važno narječje je kajkavsko. Davno u povijesti, ono je zauzimalo veće područje od onog današnjeg. Autori Težak, S. i Babić, S. (1994) pišu da se kajkavsko narječje pretežno govori u sjeverozapadnoj Hrvatskoj: zapadna Podravina, Međimurje, Hrvatsko zagorje, Prigorje, Posavina, Turopolje, Pokuplje, Gorski kotar i dio sjeverne Istre. Zbog svoje geografske rasprostranjenosti ovo je narječje bilo u uskom dodiru sa slovenskim jezikom i dijelom čakavskim narječjem i zbog toga se i danas mogu naći glasovne, morfološke, sintaktičke i leksičke osobine koje su im zajedničke. S obzirom na akcent i neke glasovne osobine kajkavsko se narječje može podijeliti na 6 dijalekata. *Zagorsko-međimurski dijalekt* prostire se na području Hrvatskog zagorja, Međimurje i gornju Podravinu. U Turopolju, Pokuplju od Karlovca do Siska prisutan je *turopoljsko-posavski dijalekt*. *Križevačko-podravski dijalekt* obuhvaća teritorij Podravine, kalničkog Prigorja i Moslavine. *Donjosutlanskom dijalektu* pripadaju sela na hrvatskoj strani oko ušća Sutle uz Savu. *Prigorski dijalekt* uključuje plješivičko Prigorje, a *goranski dijalekt* obuhvaća Gorski kotar i kraj između Kupe, Slovenije i zapadnog dijela Žumberka (Težak, S. i Babić, S., 1994). Neke specifičnosti ovog narječja mogu se zamijetiti u glasovima gdje se samoglasnici izgovaraju zatvorenije ili otvorenije od standardnih, a ponekad su prisutni i dvoglasni. Što se tiče deklinacija, u kajkavskom se čuvaju i neke stare deklinacije. Tako primjerice u genitivu plurala nema nastavka (ruk, konj) ili je nastavak -ov, -ev, tj. -of, -ef (volof, konjef), a instrumental osobnih zamjenica obično glasi *menum*, *tebum*. Govornici ovog narječja često upotrebljavaju umanjence poput *lonček*, *zajček*, *hižica*, a sačuvali su i mnogobrojne riječi njemačkog (*cajt* = vrijeme, *štenge* = stepenice) i mađarskog podrijetla (*betežen* = bolestan, *pajdaš* = drug) (Težak, S. i Babić, S., 1994).

Unutar svakog narječja hrvatskoga jezika mogu se prepoznati različiti idiomi; dijalekti i mjesni govori. Svako književno djelo pisano na jednom od tri narječja naziva se dijalektalnom književnošću. Važnost njegovanja narječja u nastavi hrvatskoga jezika potvrđuje se kroz dijalektalno pjesništvo kojeg u nastavi hrvatskoga jezika u području književnosti ne nedostaje. Već od prvoga razreda osnovne škole učenici preko književnih djela upoznaju razliku između standardnoga jezika i mjesnoga

govora. U višim razredima osnovne škole, a pogotovo srednje škole učenici upoznaju brojne pjesnike koji su stvarali na dijalektu. Autori Težak, S. i Babić, S. (1994) navode da su na štokavskom pisali Andrija Kačić Miošić, Matija Antun Reljković i Marin Držić. Otac hrvatske književnosti Marko Marulić pisao je čakavskom kao i Petar Hektorović i Vladimir Nazor. Jedan od najvećih hrvatskih književnika, Miroslav Krleža pisao je na čakavskom, kao i Antun Gustav Matoš i Ivan Goran Kovačić. Osim na književnosti, dubok trag narječja su ostavila i na povijesti. Tako je jedan od najvažnijih spomenika u hrvatskoj povijesti *Bašćanska ploča* pisana na čakavskom narječju kao i *Valunska ploča*, *Plominski natpis* i *Vinodolski zakonik*.

Svako je narječje sudjelovalo u oblikovanju hrvatskoga standardnoga jezika, a na kraju će ono svoje uporište pronaći u novoštokavskoj podlozi. Bogata hrvatska jezična baština i povijest dokaz su da narječja i sve podsustave u njima treba njegovati. Borba za standardizacijom hrvatskoga jezika bila je duga, a u svim nedaćama kroz stoljeća hrvatski je jezik uspio sačuvati svoju autohtonost i samostalnost. Zbog toga učenike treba podučavati hrvatskom standardnom jeziku jer je to jedna od zadaća nastave hrvatskog jezika kako u *Nastavnom planu i programu* (2006), tako i u *Nacionalnom kurikulumu* (2019), ali uvijek treba ostavljati širok prostor za narječja kako bi učenici dobili priliku upoznati svu raskoš svoga materinskoga jezika. Kako bi se to ostvarilo i sačuvalo, djecu je potrebno poticati na njegovanje njihovog zavičajnog govora, dijalekta i narječja kao i približiti im ona narječja i dijalekte s kojima imaju manje doticaja. Tome u prilog ide i činjenica da su se u stvaranju i oblikovanju hrvatskog standardnog jezika uzimala pravila iz svih triju hrvatskih narječja. Konceptija hrvatskoga književnoga jezika od početaka je bila dvojaka: jednaka zastupljenost svih triju hrvatskih narječnih stilizacija u hrvatskom standardu ili jedno narječje kao temeljna narječna stilizacija uz sudjelovanje ostalih dvaju (Kolenić, 2015). Hrvatski jezik, kao mali jezik, svoju važnost i veliko priznanje dobio je ulaskom Hrvatske u Europsku uniju kada postaje jedan od službenih jezika unije.

2.2. Žargoni i drugi jezični oblici

Da bi se moglo govoriti o žargonu, na početku treba ispitati gdje se on smjestio u hrvatskome jeziku. Može se očitovati u pismenom ili usmenom izražavanju, iako ga ipak više susrećemo u govoru, tj. usmenom izražavanju. Dio je razgovornog

funkcionalnog stila. „Razgovorni stil služi za potrebe svakodnevnoga sporazumijevanja, a odlikuje se komunikacijskom spontanošću i nepripremljenošću, neusiljenošću, prirodnošću i familijarnošću“ (Mihaljević, 2015: 116). Autorica Milica Mihaljević (2015) dodatno objašnjava da se uz razgovorni stil javljaju mimike, geste, ekspresivni i emocionalno obojeni izrazi, ali i dijalektizmi, žargonizmi, vulgarizmi i barbarizmi pa se čini da se ove potonje može svrstati kao dio razgovornog stila. Oni ipak ne pripadaju razgovornom funkcionalnom stilu standardnoga jezika i nisu dijelom standardnojezičnog leksika. Općenito govoreći, razgovorni se stil rijetko ostvaruje, što Mihaljević (2015) argumentira time da bi to trebao biti razgovor dvaju govornika standardnoga jezika o općim temama, pismo, e-pismo ili SMS koji napišu govornici. No, u takvim slučajevima većina se odlučuje za neformalni stil jer to ne zahtijeva dodatan napor govornika. Zbog toga se žargon, dijalekt i razgovorni funkcionalni stil standardnoga jezika mogu svrstati kao sastavnice razgovornog funkcionalnoga stila. Ovakav odnos potvrđuje i Josip Silić u knjizi *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika* (2006) u kojoj navodi da se u našoj standardologiji *razgovorni jezik* poistovjećuje sa *substandardnim jezikom* tj. s nečim što stoji nasuprot *standardnome jeziku*. Uz to, dodaje da razgovorni jezik svojim osobinama podsjeća na žargone – specijalne jezike pojedinih socijalnih skupina ljudi.

Žargoni su stvoreni od pojedinih socijalnih skupina ljudi kako bi se te skupine razlikovale od ostalih skupina. Time određene skupine dobivaju veći osjećaj pripadnosti i međusobne povezanosti skupini iskrivivši riječi standardnoga jezika, dodajući nove riječi, a onima koji ne pripadaju njihovoj skupini onemogućili su njihovo razumijevanje. Govoreći o žargonima, Halonja (2014) navodi da su žargoni substandardni specijalni govor pojedine društvene skupine ljudi povezanih statusno ili strukovno. Na žargon utječu spol, životna dob, razina obrazovanja kao i mjesna pripadnost jer su žargoni povezani s urbanim sredinama koje se razliku svojim govorima. Svaka skupina u društvu ima određene karakteristike koje ih izdvajaju iz ostatka društva, a pod tim karakteristikama svrstava se i žargon. Zbog toga možemo govoriti o žargonu liječnika jer oni će koristiti izraze i skraćenice koje su uglavnom nepoznate ostalim govornicima tj. osobama čije zanimanje nije medicinske naravi. Studenti Učiteljskog fakulteta također imaju svoje žargone. Oni će npr. reći: *Jesi li položio PPO?* i *Nisam učio interdisciplinarni, ali izišao sam na ispit iz KKM-a!*, umjesto: *Jesi li položio Prostorno-plastičko oblikovanje?* i *Nisam učio Interdisciplinarni pristup medijima, ali izašao sam na ispit iz Kvalitativnih i*

kvantitativnih metoda istraživanja! Vidljivo je da ovi studenti koriste žargonizme (samo njima razumljive pojmove) koji zamjenjuju pune nazive nekih kolegija na njihovom fakultetu, a razlog tomu je jednostavnost i ekonomičnost izraza. Spomenuti nazivi nisu shvatljivi onima koji ne studiraju Učiteljski fakultet i ne znače im ništa pa se može zaključiti da su žargonizmi ograničeni.

Osim na određene skupine ljudi, žargoni se mogu odnositi i na strane riječi koje novim pojavama ulaze u naš jezik. Zbog velike globalizacije i napretka tehnologije dolazi do doticaja sa stranim jezicima u čemu najviše prevladava engleski, pogotovo kada se govori o računalnom žargonu. Autor Halonja (2014) govori kako treba razlučiti znanstveno računalno nazivlje od žargona.

„Znanstveno nazivlje pripada standardnomu hrvatskom jeziku, dok mu žargon ne pripada. Riječi i sveze koje pripadaju znanstvenomu nazivlju nazivamo nazivima, a riječi ili sveze koje pripadaju žargonu žargonizmima. Znanstveno nazivlje treba normirati, žargon je slobodan i ne treba ga normirati“ (Halonja, 2014: 25).

Jezikoslovci su našli primjerene hrvatske zamjene za neka računalna nazivlja pa je naziv za *desktop radna površina* i ona se uvriježila među govornicima hrvatskoga jezika, ali neke zamjene govornicima nisu bila prihvatljive ili nisu zaživjele kao: *kliznica*² umjesto *slide*. Učenici u svom svakidašnjem govoru s vršnjacima, roditeljima, na društvenim mrežama koriste žargone i na to ne treba gledati kao na nešto negativno. Oni su ono što prvo i najčešće čuju, samo prenijeli u svoj govor. Ulaskom u školu, kada započinje oblikovanje dječjeg govora ka standardnome hrvatskom jeziku, nema puno mjesta za učenje žargona. U samoj školskoj praksi on nije učestao. Mihaljević (2015) navodi tri situacije u kojem se pojavljuje žargon. Prva je u kontekstu književnog djela, a za primjer daje lektiru koja se obrađuje u nastavi hrvatskoga jezika *Salingerov Lovac u žitu* pri čemu treba naglasiti da se ta lektira uglavnom čita u prvom razredu srednje škole. Druga se odnosi na zadaće u kojima se izrijekom navode čije riječi i tada navod mora biti jasno označen navodnicima, a treća se tiče rasprava o uporabi žargona kao nestandardnojezične značajke govornoga funkcionalnog stila. U *Nastavnom programu hrvatskoga jezika za gimnazije*³ (2015) obrađuje se u *Funkcionalnoj raslojenosti jezika* što je ujedno i naziv jedne nastavne

²Jezični savjetnik. <http://jezicni-savjetnik.hr/?page=20>. (28.5.2020.)

³Nastavni planovi i programi za gimnazije. <https://www.ncvvo.hr/nastavni-planovi-i-programi-za-gimnazije-i-strukovne-skole/>. (10.5.2020.)

jedinice u udžbeniku hrvatskoga jezika za četvrti razred gimnazije *Fon-Fon 4* autorica Dragice Dujmović Markusi i Terezije Pavić-Pezer. Nabrajajući funkcionalne stilove (znanstveni, književnoumjetnički, razgovorni, publicistički, administrativni) autorice za razgovorni stil navode da obuhvaća sva područja ljudskoga života i da se njime služimo u svakodnevnoj komunikaciji. Također, u leksiku razgovornog stila miješaju se riječi iz standardnoga jezika s riječima koje ne pripadaju standardu, a to su: kolokvijalizmi, žargonizmi, vulgarizmi i barbarizmi.

Uz žargonizme se još vežu značajke metaforičnosti, slikovitosti, česti sinonimi i sugestivnost. Autorica Mihaljević (2015) navodi da je teško razgraničiti kolokvijalizme od žargonizama te da su radeći na *Školskome rječniku hrvatskoga jezika* te na *Hrvatskome pravopisu* došli do zaključka da je ta granica toliko tanka da ju je za sve riječi nemoguće dosljedno provesti te su stilskom odrednicom *razg.* označili i žargonizme i kolokvijalizme. Ali, ipak žargon ima neke specifičnosti koje bi ga mogle odvojiti od kolokvijalizama. „Žargonu su svojstveni posebni tvorbeni obrasci (npr. *mobač, diskač, supač, kompač*) te razgovorna gramatika“ (Mihaljević, 2015: 121). Autorica iznosi i nekoliko primjera: izjednačavanja instrumentala sredstva i instrumentala društva: *pisao je s olovkom* umjesto *pisao je olovkom*. Odnosna zamjenica *koji* u vezničkoj se funkciji kad je riječ o neživome često upotrebljava kao da je riječ o živome: *daj mi kišobran kojeg sam ti posudio*. umjesto *daj mi kišobran koji sam ti posudio*. Povratno-posvojna zamjenica *svoj* često je zamijenjena posvojnim zamjenicama: *Izišao sam se prošetati s mojim sinom*. umjesto *Izišao sam se prošetati sa svojim sinom*. Vidljiva je i razlika u razgovornim naglascima, npr. naglasak na posljednjemu slogu u riječi: *studênt, poglavâr* što nije dopustiva značajka standardnoga jezika.

Osim računalnih nazivlja, u novije vrijeme došlo je prvo do pojave, a zatim i ubrzanog širenja društvenih mreža koje, gotovo svaka za sebe, imaju specifične riječi, najčešće engleskoga podrijetla poput: *like, follow, tweet, tag, share*... Broj korisnika tih mreža, preko noći, dosegao je milijarde. Naravno da su među korisnicima govornici hrvatskoga jezika koji su vrlo brzo prigrlili novu mrežu i s njom nove nazive, tj. žargone. *Facebook* je dugo bio najbrojnija i najpopularnija društvena mreža pa je iz nje niknulo i najviše žargonizama. Najpoznatiji žargonizam u društvenim mrežama, a koji je potekao od *Facebooka*, vezan je za prilagođenicu *lajkati*, tj. *sviđati se* (Halonja, 2014). Tako je i *Facebook* postao *Fejs*. Danas u razgovoru dvoje tinejdžera može se

čuti: *Jesi li mi lajkala novi sliku?, Koliko ti imaš folovera?* ili *Ona je onda ripostala moj stori*. Njihov interes za društvene mreže je velik, vrlo brzo prihvaćaju tehnološke promjene i ovakav rječnik ne iznenađuje.

Autor Josip Silić (2006) ističe još neke značajke razgovornog stila poput eliptičnih rečenica („*Sutra*“, „*Sutra, je l'?*“, „*Dakle, sutra*“), uzrečica i poslovice poput „*Pametnome i jedna dosta*“ ili „*Mi o vuku, vuk na vrata*“. Odatle i asindetske (bezvezničke) rečenice „*Veća glava, više glavobolje*“ ili „*Duga kosa, kratka pamet*“. U njemu je prisutan deprecijativan, pejorativan i vulgaran način izražavanja. Zato se koriste augmentativi (uvećanice), poput: *kravetina, glavurda*; pejorativi (pogrdnice) poput *divljakuša, pijandura* i hipokoristici (odmilnice) kao *gluhonja i šmokljo*. Možda najčešće što koristimo u svojem svakodnevnom govoru (kako formalnom, onda i onom neformalnom) su poštapalice. To su riječi koje neki govore bez ikakve veze s njihovim smislom, obično kada u govoru žele dobiti vremena da nađu potrebne riječi za ono što žele reći (Barić i dr., 2005). Poštapalica služi kao pomoć u živom govoru, a najizraženija je u razgovoru i usmenom izlaganju. Jedan čest primjer je riječ *pa* čijom uporabom govornik dobiva vrijeme za formiranje svoje misli prije početka govora. Govornici često poštapalice koriste potpuno nesvjesno. Još neki primjeri: *je li, (I on je... je li... ovaj... i ti...), ovaj (I ti si... ovaj... sumnjiv... da... ovaj... i ti...)* *aaa (Aaa... Reci ti!... Aaa, onda ti!...), kako (tako) da kažem (I on je...je li... konačno shvatio da... kako da kažem...da treba ići dalje...)* itd. (Silić, 2006). Često su pokazatelj oskudnosti naših rječnika, straha od javnog govora, premalog jezičnog izražavanja kod učenika, nedostatka inzistiranja na punim rečenicama, zasićenosti gledanja i slušanja elektroničkih medija u kojima smo svjedoci pogrešne uporabe standardnoga jezika, nedovoljno razvijene čitalačke pismenosti...

Žargonizmi u jeziku imaju dvije sudbine: neke s vremenom postaju općeprihvaćene i ulaze u standardni jezik ili ostaju u jednoj skupini pa s vremenom nestaju. Neki su se žargoni toliko ustalili u standard da ih ne doživljavamo kao žargone, pa čak ni kao riječi žargonskog podrijetla (npr. *klinac, šalabahter*). Oni koji nestaju tipični su za neke generacije kod kojih se odrastanjem gubi potreba za određenim žargonom. Može se reći da će određeni žargon živjeti onoliko koliko je skupini koja ga koristi potreban. Najčešće se to odnosi na skupine mladih jer kako odrastaju, tako se mijenjaju i njihovi interesi, glazba koju slušaju, odjeću koju nose, mjesta na koje zalaze i slično.

3. TUĐICE U HRVATSKOME JEZIKU

„Jezično je posuđivanje lingvistički fenomen čije proučavanje ide ukorak s poviješću razvoja jednog jezika” (Guilbert, 1975: 89, prema Dabo-Denegri, 1998: 439). Vrlo je teško, gotovo nemoguće, da je ijedan jezik na svijetu ostao potpuno autohton ili bez dodira s jezikom drugog naroda. Narodi su dolazili u kontakte jedni s drugima, sa svojim kulturama, a time i s jezikom. Na primjeru hrvatske povijesti vidljiv je kulturni utjecaj Italije u renesansi i mletačka vlast ili turski utjecaj postignut ratničkim osvajanjima. Bilo da se radilo o većim doticajima ili manjim, utjecaj jezika jednog naroda na utjecaj jezika drugog naroda bio je prisutan u manjoj ili većoj mjeri. Ljuba Dabo-Denegri (1998) tvrdi kako se međusobni utjecaji jezika u kontaktu mogu uočavati na svim razinama lingvističkog istraživanja, od fonološke i morfološke do sintaktičke, leksičke i semantičke. Najosjetljiviji je pritom leksik (Brdar, 2010).

Jezično posuđivanje je svako preuzimanje neke riječi iz drugog jezika. Može se reći da je to proces u kojemu se posuđuju jezične jedinice, a do kojeg dolazi kada se nešto novo treba imenovati, bilo da se radilo o nekom predmetu, pojavi ili pojmu. U tom procesu treba razlikovati dva pojma: jezik primaoca i jezik davaoca. Jezik davalac je jezik iz kojeg je posuđena jezična jedinica, a jezik primalac je onaj kojemu je posuđena određena jezična jedinica. Razlozi posuđivanja mogu biti unutarjezični – nemogućnost jezika da se za novi pojam ponudi odgovarajuća riječ (npr. *spam* – neželjena pošta) i izvanjezični – različite društvene, povijesne i kulturne veze ili izravan zemljopisni dodir jezičnih zajednica. Važno je napomenuti da izvanjezični razlozi nemaju svugdje jednak utjecaj. Različiti narodi različito brinu o čistoći svoga jezika. Još 1977. godine Rudolf Filipović u stručnom radu *Tuđice i jezična kultura* naveo je tri mogućnosti zbog kojih se javlja potreba za novom riječi:

- a) nova se riječ stvara od već postojećih elemenata u jeziku ili od elemenata klasičnih jezika (latinskog i grčkog);
- b) mijenja se značenje dosadašnje riječi;
- c) posuđuje se riječ iz stranog jezika, obično onog koji se govori u zemlji iz koje je predmet ili pojam preuzet.

Dalje navodi kako se najčešće koristi mogućnost navedena pod slovom c. tj. da se s novim predmetima i pojavama, preuzimaju i njihovi nazivi.

Jezične jedinice koje su posuđene iz nekog drugog jezika nazivaju se posuđenice. Posuđenica je naziv koji zapravo objedinjuje sve jezične jedinice koje dolaze iz jezika davaoca. Unutar te kategorije jezične jedinice se još dijele na tuđice, usvojenice, prilagođenice, pseudoposuđenice i druge (Turk, 2013). Da bi se riječi prilagodile hrvatskome jeziku trebaju proći fonološku, morfološku i/ ili značenjsku prilagodbu. Takve riječi nazivamo usvojenice (npr. *bubreg*, *puška*). One riječi koje nisu prošle prilagodbu ili ih većina govornika ne prihvaća nazivaju se stranim (tuđim) riječima. Prilagođenice su jezične jedinice koje su se u potpunosti uklopile u hrvatski standardni jezik a njihovo se strano podrijetlo više ne prepoznaje (npr. *garaža*).

Postoje tri vrste posuđivanja: izravno, posredno i kružno posuđivanje. Kada hrvatski jezik, kao jezik primalac, preuzima posuđenicu izravno iz jezika davaoca, bez posrednika, govorimo o izravnom posuđivanju koje je ujedno i najčešći oblik posuđivanja. U našem su jeziku česte posuđenice iz grčkoga (geometrija), latinskoga (indeks), turskoga (jogurt), talijanskoga (kantata), mađarskoga (bicikl) i njemačkoga jezika (štimung) (Dujmović Markusi i Pavić Pezer (2014: 62). Danas su najčešće posuđenice iz engleskoga jezika. Posredno posuđivanje je ono u kojemu jezik davalac jeziku primaocu posuđuje lekseme koje je i sam posudio te je tako postao jezikom posrednikom. Zbog ovoga se posuđivanja u hrvatskome jeziku nalaze riječi iz nekih jezika s kojim hrvatski nije imao nikakav dodir kao *kefir*, *bumerang* ili *pončo*. Nešto bliži primjer je riječ *blef* u kojemu je jezik davatelj engleski (*bluff*), jezik posrednik njemački (*blef*), a jezik primatelj hrvatski (*blef*). Kružno posuđivanje je najrjeđi oblik i rijetko se pojavljuje. „Kružno je posuđivanje često između jezika čiji dodiri traju dugo, a pritom su oba jezika naizmjenično u ulozi jezika davaoca i jezika primaoca“ (Samardžija 1995: 48). Prvo jezik primatelj posudi neku riječ iz jezika davatelja i prilagodi ju svome jeziku, a nakon nekog vremena jezik davatelj posudi natrag tu istu riječ. Najbolji primjer za takav način je možda riječ *kravata* koja je posuđena iz francuskoga jezika, a u francuski je jezik ušla prema imenu *Hrvat*.

Prilagodba posuđenica može biti: grafijska ili pravopisna, fonološka, morfološka i značenjska. Neke posuđenice u sebi sadrže grafeme koje ne sadrži hrvatski jezik i zato ih se mora prilagoditi hrvatskome grafemskom sustavu. Kod fonološke prilagodbe Filipović (1986) navodi razlike između naglasnih sustava jezika, a za primjer daje naglasni sustav njemačkoga jezika čiju posuđenicu, kada ulazi u hrvatski jezik, treba prilagoditi njegovom naglasnom sustavu (njem. *das Konzert* – koncert). Morfološkom prilagodbom posuđenice se nastoje uklopiti u morfološki

sustav hrvatskoga jezika (eng. *mix* – miksati). Značenjska ili semantička prilagodba koja kada preuzima riječ iz drugoga jezika, preuzima i značenje (eng. *computer* – kompjutor ili eng. *nylon* – najlon). Posuđenice prolaze uglavnom više od jedne prilagodbe, a što više prilagodbi prođe, to ju govornici hrvatskoga jezika smatraju manje stranom.

Prikriveno ili latentno posuđivanje dovodi do prevedenica ili kalkova. Kod prevedenica ne preuzima se vanjski oblik nego se prenosi unutrašnja struktura stranog izraza. „U leksičkim kalkovima način prijenosa može biti potpun, djelomičan ili slobodan“ (Turk, 2013: 71). Doslovne prevedenice, one čiji je prijenos bio potpun: poluotok (njem. Halbinsel) ili neboder /eng. skyscraper). Značenjska ili semantička posuđenica nastaje kada se postojećim riječima u jeziku primaoca pod utjecajem drugog jezika pridružuju nova značenja (*miš* – iz engleskoga smo posudili značenje ('računalna periferna jedinica'), a zadržali domaći izraz – miš).

Tuđice su posuđenice koje su donekle prilagođene sustavu jezika primaoca, ali zadržavaju i neka svojstva izvornoga jezika nesvojstvena jeziku primaocu.⁴ Filipović (1986) navodi da ako se stranu riječ ponavlja i govornici jezika primaoca ju upotrebljavaju, dolazi do djelomične supstitucije domaćim elementima. Tuđicu još naziva i kompromisna replika. Neke karakteristike tuđica su: netipični suglasnički skupovi (*lift*, *bicikl*), netipični samoglasnički skupovi (*taice* – *tajce*), završetak prema stranome jeziku (*keks*, *šou*) i naglasak na kraju (*bife*, *bistro*) (Barjaktarević, 2018). Za razliku od tuđica, strane riječi su doslovno prenesene riječi iz nekog drugog jezika. Preuzimaju se kako bi se imenovali novi pojmovi, pojave, tehnologije iz drugih kultura. One se zasad ni na koji način nisu prilagodile hrvatskomu jeziku (npr. *book*, *cash*, *cool*).

Različiti narodi i kulture ispreplitali su se kroz povijest kao rezultat brojnih povijesnih, gospodarskih i društvenih čimbenika. Uzroci poput ratova, početka većih migracija korištenjem sve više prometnih veza, napredak tehnologije, samo su od nekih začetaka miješanja naroda i jezika. Hrvatska je kao europska država od svoje rane povijesti bila pod utjecajem mnogih naroda, a time i njihovih jezika. Utjecaj je i danas vidljiv, a što se jezika tiče najviše se očituje u leksiku.

U štokavskim govorima prisutno je mnogo turcizama. Takva pojava ne čudi jer su Turci nekoliko stoljeća upravljali ovim područjem. Iako je od toga prošlo mnogo

⁴Hrvatska enciklopedija. <https://www.enciklopedija.hr> (27.5.2020.)

vremena, neke su se riječi uvukle u hrvatski standardni jezik kao npr. *rakija* ili *šećer*. Zbog davnih dodira Slavena i Germana, u Hrvatsku su se polako uvukli i germanizmi. Kasnije u povijesti uspostavom Austro – Ugarske monarhije germanizmi su postali sve češći. Tako je danas uobičajeno čuti: *tepih, bauštela, šalter, friški...* Premda ih nije bilo mnogo, hrvatski jezik ima i posuđenice iz mađarskog jezika te za njih najčešće ne postoje domaće riječi, poput riječi *lopta, lopov, kočija, soba* (Dujmović Markusi i Pavić Pezer, 2014). Područje današnje Dalmacije i Istre velikim dijelom povijesti bilo je pod mletačkom vlašću, stoga se brojni talijanizmi i danas upotrebljavaju u neformalnoj komunikaciji; *borša, priša, ponistra*.

Jezično posuđivanje ponekad je nužna potreba jer promjene u društvu i pojave su vrlo česte i jezik ih ne može takvom brzom popratiti. Hrvatski je jezik, kao mali jezik, povijesno gledajući pao pod brojne utjecaje drugih kultura, time i jezika. U tom procesu prirodno je da su se pojavljivale tuđice koje su se s vremenom prilagođavale hrvatskome jeziku, neke su od njih nestajale, a neke ušle u standardni jezik. Nekada su to bili turcizmi, germanizmi i talijanizmi zbog povijesno-političkih okolnosti. Danas, informacijski i komunikacijski napredak dovodi do pojave velikog broja tuđica engleskoga podrijetla tj. anglizama.

3.1. Anglizmi

Danas engleski jezik ima oznaku *lingua franca*, tj. onaj koji prelazi granice svog govornog područja. Kada bi postojala titula glavnog svjetskog jezika, zasigurno bi to bio engleski. Najčešće se prodor engleskoga jezika povezuje s napretkom tehnologije i korištenjem istoga. Pogrešno bi to bilo nijekati, ali njegovo uvlačenje ne može se pripisati isključivo tomu. Autorica Mirjana Vilke (2007) detaljno prikazuje dolazak engleskoga jezika do Europe pa tako i ovih prostora. Vrlo razrađen sustav američkih lingvista doveo je do intenzivnoga učenja toga jezika neizvornim govornicima. Kako to inače biva, s učenjem jezika, došli su i tehnologija, glazba, industrija i svjetonazor. Sve se to odvijalo nakon završetka Drugoga svjetskoga rata pa su i naši prostori bili time dotaknuti, iako jedan dio zbog tadašnjeg sustava, poput svjetonazora, je sačekao još neko vrijeme. Spletom okolnosti, učenje engleskog jezika polako dolazi do zainteresiranih, a s vremenom to ne opada i ne zaustavlja se, nego raste do sve većih razmjera. Vezano za engleski jezik na fakultetima je bilo sve više istraživanja, projekata i mogućnosti odlaska u inozemstvo što je povećavalo zanimanje

za učenjem i daljnje širenje. Malo po malo, za nas, kao i za ostale narode, to postaje glavni jezik za sporazumijevanje i kao takav treba imati primat pred ostalima.

„Anglizmi su riječi podrijetlom iz engleskoga jezika koje su se bar donekle prilagodile hrvatskomu jeziku kao jeziku primaocu“ (Brdar, 2010: 219). Postoji i onaj dio engleskih riječi koje ne nazivamo anglicizmima jer se nisu prilagodile našem jeziku. Neke od tih riječi bile bi *event, shopping, lifestyle*. A postoje i pseudoanglizmi koji se sastoje od engleskoga dijela kojemu je dodan hrvatski afiks, najčešće sufiks poput *celebovi* za medijski poznate ili slavne osobe od engleske riječi *celebrity*, odnosno njezina razgovornoga oblika *celeb* (Filipović, 1990, prema Brdar, 2010, 219). Bez obzira na ove podjele, može se zaključiti da gotovo svi mi, u nekoj mjeri koristimo riječi engleskoga govornoga podrijetla.

Od najranije dobi djeca su izložena, pa možda čak i bombardirana, animiranim filmovima, dječjim pjesmama, slikovnicama, knjigama i koje čime još, a oni imaju pregršt riječi engleskoga podrijetla pa je česta pojava da su u potpunosti na engleskom. Od vrtićke dobi mogu krenuti na učenje stranih jezika, ali i u vrtiće s engleskim programima pa vrlo rano postaju bilingvalni. Njihova je okolina također pod utjecajem engleskoga jezika preko medija, tehnologije, reklama, poslovnoga svijeta i koriste te riječi u razgovornome stilu. Znajući da dijete kod razvoja govora prvotno preuzima govor iz svoje okoline, neminovno je da će se i ovdje potkrasti anglizmi i riječi engleskoga podrijetla. Polaskom u školu, od prvoga razreda ima mogućnost učenja engleskoga jezika, kao i mogućnost učenja u školama stranih jezika, a onda ga se tijekom dvanaest godina osposobljava za komunikaciju na engleskome jeziku što je zapravo i cilj učenja stranoga jezika. Praksa je pokazala da učenici to savladavaju jako dobro, između ostalog, zahvaljujući velikoj izloženosti engleskome jeziku izvan školskoga sustava.

U svrhu provjere uspješnosti ovladavanja engleskim jezikom u školama, provedena su mnoga istraživanja. Jesu li svladali engleski jezik na više razina, a ne samo komunikacijskoj? Koliko koriste riječi engleskoga podrijetla i znaju li što znače? Postoje li zamjene tih riječi u hrvatskome jeziku? Jedno od istraživanja koje se bavi ovom tematikom 2007. godine provela je autorica Maja Medved Krajnović. Želeći ispitati njihovu jezično-komunikacijsku kompetenciju, autorica je uzela uzorak učenika osmih razreda osnovne škole i četvrtih razreda srednje škole. U svakom se zadatku ispitivalo: ostvarenost cilja zadatka, vokabular, točnost, fluentnost, izgovor i intonacija. Rezultati su pokazali da obje skupine ispitanika imaju dobro razvijenu

govornu interakciju koja je za osnovnoškolce promatrana u odnosu na A2 razinu Zajedničkoga europskoga referentnoga okvira za jezike, a za srednjoškolce se govorna interakcija vrednovala u odnosu na B1 razinu Zajedničkoga europskoga referentnoga okvira za jezike. Ipak, autorica zaključuje da učenici dobro govore engleski jezik!

U istraživanju *Kako učenici osnovne škole upotrebljavaju engleske riječi i pokrate* autorica Nikoline Ćurković, Dijane Grbaš Jakšić i Ane Garić, ispitala se izloženost riječima i pokratama engleskoga govornog jezika, učestalost njihove uporabe u svakodnevnoj komunikaciji i razumijevanje njihovog značenja, a uzorak su bili učenici osmih razreda osnovne škole. Autorice su pretpostavile da će učenici imati najbolju vještinu slušanja engleskoga jezika, no rezultati su pokazali da engleski jezik najviše koriste u pisanju. Iako se ovdje ne radi o pisanju olovkom, nego pisanju na zaslonu pametnih telefona rezultati očito pokazuju da učenici to koriste u velikoj mjeri.

Učenici su u školi najviše izloženi govorenju, a slušaju najviše posredstvom medija. Od njih se u školi očekuje da dva do tri puta tjedno po 45 minuta aktivno govore engleski jezik. Gledanje televizije, filmova i slušanje glazbe utječe na aktivnoslušanje engleskoga jezika jer su učenici izloženi velikom američkom kulturnom utjecaju i vrlo razvijenoj njihovoj industriji filmova, serija i glazbe. Analizirajući jezičnu djelatnost čitanja, dobiveni rezultati pokazuju da njih više od pola čita na engleskom dok pretražuje internet, a zatim dok igra računalne igrice (Ćurković i sur., 2017). Bio bi to dokaz da ga vrlo dobro razumiju jer većina ne izbjegava čitati dok pretražuje internet, a da bi bili što uspješniji u računalnim igricama, moraju htjeti pročitati i razumjeti pročitano. Pisanje na engleskome jeziku sve je češće zbog velike uporabe pametnih telefona i društvenih mreža, ali pritom se ne misli na cijele rečenice na engleskome jeziku, nego pokrate, riječi i sveze riječi. Ovdje se već spominjalo kako u neformalnoj komunikaciji ljudi u sve većoj mjeri koriste anglizme i riječi engleskoga podrijetla, pa iznimka nisu bili ni ovi ispitanici. „42 ispitanika (68 %) odgovorila su da se često koriste engleskim riječima, pokratama i izrazima u razgovoru s prijateljima“ (Ćurković i sur, 2017: 6). Očekuje se da se taj postotak smanjuje u razgovoru s roditeljima i starijim osobama jer ih u tom slučaju, oni slabije razumiju. Ispitivanje je pokazalo da su neke od najčešće korištenih riječi u pisanju i govorenju: *thanks, sorry, yes, no, bye* i *selfie*, a kada se govori o pokratama, učenici su skloni koristiti: *OK, OMG, TNX, LOL* i *BTW*. Najviše se riječi i pokrata može naći u pisanju poruka preko mobitela, a učenici su pokazali da razumiju korištene izraze i pokrate. Nažalost, učenici su toliko izloženi utjecaju medija, koji je

već sada u nekim dijelovima preuzeo ulogu učitelja, da oni počesto ne znaju koristiti hrvatske zamjene za engleske riječi, a ako i znaju, skloni su nastaviti koristiti engleske. Prilika je to učitelju za naglašavanje važnosti uporabe standardnoga jezika u nastavi i naglašavanje razlika između njega i žargona.

S pojavom globalizacije došlo je i do velikog tehnološkog napretka koji je najvećim dijelom ponovno došao iz Sjedinjenih Američkih Država. Izumivši nove tehnologije, došli su nazivi tih tehnologija i njihovih dijelova, a to je značilo potrebnu intervenciju naših jezikoslovaca. Iako za dosta naziva iz svijeta računala i općenito tehnologije imamo hrvatske zamjene, ljudi su većinom skloni koristiti izvorne nazive, odnosno one s kojima su se prvo susreli. Anglizme u tom području moguće je podijeliti na tri skupine. Jedna je vezana za riječi koje se odnose na računala i njihove komponente te radnje koje se odnose na rad s računalom. Drugoj skupini pripadaju neki internetski fenomeni kao elektronička pošta, mrežne stranice i slično, a treća skupina obuhvaća anglizme koji se koriste kod pametnih uređaja i telefonije (Benci, 2013, 34). Iz ove podjele vidljivo je da su se anglizmi uvukli u sve dijelove računalstva, a najviše su se prilagodili oni u prvoj skupini. To je logično jer su se anglizmi iz te skupine prvi pojavili i imali više prilika za prilagodbu. Najnovija skupina je zasigurno ona vezana za pametne uređaje i telefoniju i ovdje je najveći broj anglizama. Još jedan razlog tomu je da se oni velikom brzinom mijenjaju i dok se nađe prikladna hrvatska zamjena za jedan naziv, već se pojavi novi. Neki termini prve skupine su: *hakirati, klik mišem, procesor i softver*. Za drugu skupinu specifični su termini: *portal, videolink (također videoveza), cyber kriminal, e-mail (također email), web-stranica (također mrežna stranica), internetska veza i IP adresa*. Primjeri skupine vezane za pametne uređaje i telefoniju: *pametni uređaj, smartphone (pametni telefon), Android operativni sustav, roaming i ultrabook*. Napori jezikoslovaca za pronalaskom novih riječi ne prestaju, a govornici hrvatskoga jezika danas imaju rječnik Miroslava Kiša *Englesko-hrvatski i hrvatsko-engleski informatički rječnik*, kao i prevedeni program *Microsoft Office 2000*.

Kada se govori o anglizmima u medijima, može ih se naći sve više i više. Zapravo, ovdje ih je možda najviše. Bez obzira čitate li novine, gledate li televiziju ili čitate internet portale, u priložima, kolumnama i člancima prisutna je „poplava“ anglizama pogotovo onih za koje postoje hrvatske zamjene. Ne postoji ono što slušamo, gledamo ili čitamo, a da ne utječe na nas pa tako nesvjesno preuzimamo anglizme i riječi engleskoga podrijetla, a da počesto ne znamo što znače. Želja za

preuzimanjem svega iz američke kulture veća je od želje za očuvanjem autohtonosti naroda i jezika, pogotovo hrvatskoga koji pripada malim narodima i jezicima.

„Kako danas živimo brzo, tako i komuniciramo brzo. Iz želje za što većom konkurentnošću na globalnom tržištu gdje je brzina plasiranja informacija ključan čimbenik, u poslovnom svijetu i u medijima praksa je da se novi termini ne prevode, već se neprilagođeni pojavljuju u javnosti“ (Runjić-Stoiloiva, Pandža, 2010: 229).

Utjecaj interneta prodire sve više i može se reći da prednjači kao medij, no utjecaj televizije nije zanemariv i u govoru bi trebala biti uzor ostalim medijima. Provedeći istraživanje govora na hrvatskim televizijama (HTV, RTL i NOVA TV), Runjić-Stoiloiva i Pandža dolaze do zaključka da se na svakoj televiziji pojavljuju anglizmi, uz pretpostavku da će se na državnoj televiziji HTV-u pojavljivati najmanje jer bi ona trebala biti čuvar standardnoga jezika. Rezultati su potvrdili pretpostavke autorica. Na HTV-u je zabilježeno 21,56 % neprilagođenih anglizama, dok na programu RTL-a 50 %, a na programu NOVE TV 28,43 %. Uočeni su neki od njih: *mejlover tim, eventi, editorial, make up artist, biznis, parti, trejderi...* Za svaku riječ autorice nalaze hrvatsku zamjenu i time dokazuju da zaista postoje dobre i točne zamjene kao: *ekipa za preobrazbu, važni događaji, modni katalog, šminker ili šminkerica, posao, zabava, trgovci...* Proučavane emisije su informativnog sadržaja pa se može zaključiti da su gledatelji ljudi srednje ili zrele životne dobi. Svaka emisija na televiziji ima svoga urednika, a uz to, televizije imaju i zaposlene lektore koji bi trebali provjeriti sadržaj. Iz ovoga se da naslutiti da urednici, a onda i lektori ne pridaju dovoljnu pažnju očuvanju standardnoga jezika. Dječje emisije, čiji su gledatelji djeca predškolske i mlađe školske dobi, obiluju neformalnošću i razgovornim stilom te bi bilo zanimljivo proučiti koliko se u njima potkrada anglizama i neprilagođenih riječi. Ako ponovno uzmemo u obzir da su djeca poput „spužvi“, odnosno da upijaju sve što čuju i vide, sigurno su televizijske emisije i govor na njima jedan od faktora utjecaja na njihov razvoj jezika.

Hrvatski jezik pripada skupini malih jezika i zbog toga je izložen većoj opasnosti od tuđica, a pogotovo anglizama. Stoga su potrebni veći naponi za očuvanjem i uporabom standardnoga jezika. Nažalost, poticaji da se očuva i uspori prijenos tuđe kulture među male narode i jezike, više puta među pripadnicima istog naroda nisu dobrodošli. Ponekad hrvatske zamjene za tuđice nailaze na podsmijehe i izrugivanje. Jezični purizam kao nastojanje da se očuva hrvatski standardni jezik ne

nailazi uvijek na razumijevanje i potporu. Možda je to apsurd s obzirom koliko je duga i teška bila borba za samostalnu državu i standardni jezik. Zadnji pokušaj da se očuva i zaštiti hrvatski standardni jezik bio je 1998. kada je u Hrvatskom saboru odbačen prijedlog *Zakona o zaštiti hrvatskoga jezika* i osnivanju državnoga tijela koje bi bdjelo nad njegovom čistoćom. Prijedlog je smatran produktom purističkih težnji (Runjić-Stoilova, Pandža, 2010, 238). Nisu tuđice uvijek nužne, ali ne treba ih ni držati potpuno nepotrebnima. One su izazov kojemu se treba prilagoditi i do jedne ih mjere prihvatiti jer ne koriste se uvijek nauštrb domaćih izraza. Brzina društvenih promjena u svijetu je takva da nekim izrazima jezikoslovci zasad nisu pronašli adekvatnu zamjenu. Osim toga, umjerena uporaba tuđica, pokazuje bogatstvo jezika, proširuje znanje o drugim jezicima, kulturama i povijesnim okolnostima i otvara prostor da se za tu svrhu i iskoristi. Naši učenici mogu koristiti tuđice da pritom znaju hrvatske zamjene, da mogu smjestiti tuđicu u kontekst vremena i okolnosti pod kojima je ušla u jezik. Čini mi se da je interes javnosti, za osvješćivanjem važnosti uporabe standardnoga jezika i umjerene uporabe tuđica, slab s obzirom na izazove u kojima se naš jezik i narod nalaze. Ukoliko svi zajedno, pritom krenuvši svatko od sebe, dozvolimo neograničeno širenje utjecaja globalizacije u jeziku i drugim segmentima, doći će do prijetnje gubitka nacionalnog identiteta. Mi smo ti koji možemo diktirati kojom brzinom i intenzitetom će se to odvijati. Uostalom, hrvatski je prvi jezik kojega smo čuli, na njemu smo progovorili prve nerazumljive riječi i rečenice, olovkama napisali slova naše abecede, a kasnije riječi, rečenice i sastavke. Zato ga baš trebamo čuvati, njegovati, dati mu na važnosti i time pokazati zahvalnost prema svima onima koji su na bilo koji način sudjelovali u tome da smo ga naučili i da ga danas govorimo.

4. ZAVIČAJNI GOVOR I VIŠEJEZIČNOST U NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU I KURIKULU

Kako bi se mogli usporediti zavičajni govor i višejezičnost u *Nastavnom planu i programu* (2006) i *Kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije* (2019) potrebno je vidjeti razlikuju li se ti dokumenti i ako da, koliko se razlikuju po zadaćama, ciljevima, područjima i temama.

O zavičajnom govoru u ovom je radu već bilo riječi pa ga nije potrebno posebno predstavljati osim u kontekstu obrazovanja. Uključivanje zavičajnoga govora u obrazovanje nije samo kulturološki razlog očuvanja baštine. On ima i svoju metodičku svrhu jer se mjesni govor učenika može iskoristiti za što uspješnije upoznavanje i svladavanje standardnoga jezika. Hrvatski je jezik najopsežniji predmet osnovnoškolskog obrazovanja i polazište je za učenje svih ostalih nastavnih predmeta. Prema NPIP-u (2006) nastavna područja hrvatskoga jezika su: *hrvatski jezik, književnost, jezično izražavanje, književnost i medijska kultura*. Temeljni cilj nastave hrvatskoga jezika je osposobiti učenika za uspješnu jezičnu komunikaciju, ne samo na satu hrvatskoga jezika, nego na svim ostalim predmetima. Svako nastavno područje ima određene zadaće. Jezične djelatnosti slušanja, govorenja, čitanja i pisanja uključene su unutar nastavnoga područja *jezično izražavanje*, a zadaće tog nastavnog područja su: razvoj sposobnosti izražavanja doživljaja, osjećaja misli i stavova; stvaranje navika uporabe pravogovornih (ortoepskih) norma; ostvarivanje uspješne usmene i pismene komunikacije. Zadaće nastavnoga područja *književnost*: spoznavanje i doživljavanje, tj. primanje (recepcija) književnih djela; razvijanje osjetljivosti za književnu riječ; razvijanje čitateljskih potreba, razvijanje čitateljskih navika i osposobljavanje za čitanje i primanje (recepciju) književnih djela. Pod zadaćama nastavnoga područja medijske kulture stoji: osposobljavanje za komunikaciju s medijima; kazalištem; filmom, radijem, tiskom, stripom, računalom; primanje (recepcija) kazališne predstave, filma, radijske i televizijske emisije i osposobljavanje za vrednovanje radijskih i televizijskih emisija. Kada se govori o zadaćama nastavnog područja hrvatski jezik važno je istaknuti da je jedna od zadaća osvješćivanje razlika između standardnoga jezika i zavičajnih idioma uz: osposobljavanje učenika za uspješno snalaženje u svakodnevnim priopćajnim situacijama; ovladavanje jezičnim sredstvima potrebnim za komunikaciju; osvješćivanje potrebe za jezičnim znanjem; suzbijanje straha od jezika i postupno usvajanje hrvatskog jezičnog standarda.

Zavičajni govor javlja se prvi puta u četvrtome razredu u nastavnome području *jezik* pod temom *Književni jezik i zavičajni govor*. Obrazovna postignuća ove teme su: razlikovati književni jezik od zavičajnoga govora, odrediti svoj zavičajni govor u odnosu na jedno od tri narječja hrvatskoga jezika, usmeno i pismeno komunicirati na svome zavičajnome govoru. Iz navedenog se vidi da se želi postići svijest o razlikovanju zavičajnoga govora i standardnoga jezika, ali i da se učenike potiče da

uoče svoj zavičajni govor i komuniciraju na njemu. U petom razredu u temi *Hrvatski jezik – prošlost i sadašnjost* od učenika se također zahtijevalo razlikovanje zavičajnoga idioma i književnoga jezika, osvješćivanje različitih narodnih govora i potrebu njihovih njegovanja i razvijanje svijesti o važnosti pravilnoga pisanja i govorenja hrvatskim književnim jezikom. S obzirom da je školske godine 2019./2020. *Kurikularna reforma* postala obvezujuća za sve prve i pete razrede osnovne škole te prve razrede srednje škole, ova nastavna tema i ostale teme petog razreda više se ne obrađuju po NPIP-u (2006). Iako se većina tema vezana za zavičajni govor očituje u predmetnom području *jezik*, dijalektalno pjesništvo kao dio predmetnoga područja *književnosti*, pojavljuje se u šestom razredu, a od učenika se očekuje da prepoznaju suodnos zavičajnoga govora (narječja ili dijalekta) i zavičajnih tema i motiva te da uoče ritmičnost u pjesmama na narječju. U osmom razredu u području *jezika* obrađuju se frazemi, a od učenika se, između ostaloga, očekuju da prikladno rabe frazeme, osobito zavičajne. Razlikovanje zavičajnog govora i narječja od književnog jezika, razumijevanje odnosa i uloge zavičajnog govora i narječja prema hrvatskome književnome jeziku, zamjenjivanje riječi i izraza zavičajnog govora hrvatskim književnim jezikom i obratno pripadaju obrazovnim postignućima nastavne teme *Zavičajni govor i narječja prema književnome jeziku* u području *jezika*. Učenici osmoga razreda u području *jezičnoga izražavanja* slušaju i čitaju, govore i pišu dijalektalne tekstove u kojima mogu naučiti zamijetiti razlike zavičajnoga govora i standardnoga jezika.

Zavičajni govor u NPIP-u (2006) može se primijetiti u nastavnim područjima jezika, književnosti i jezičnog izražavanja. Iako su ovdje navedene teme u kojima se javlja zavičajni govor, on se može ispreplitati u više tema koje nisu direktne vezane za njega. Uz to, može se dodatno obrađivati u izbornim temama, spominjati u zadanim ili izbornim lektirama, medijskoj kulturi gledajući predstave i filmove na zavičajnome govoru, slušajući i gledajući televizijske i radijske emisije na temu zavičajnih govora i narječja.

Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije (2019) ističe da je svrha učenja i poučavanja nastavnoga predmeta Hrvatski jezik osposobljavanje za jasno, točno i prikladno sporazumijevanje hrvatskim standardnim jezikom, usvajanje znanja o jeziku kao sustavu, slobodno izražavanje misli, osjećaja i stavova te spoznavanje vlastitoga narodnog i nacionalnog jezično-kulturnog identiteta.

Kao neke od odgojno-obrazovnih ciljeva kurikulum ističe da učenik: ovladava temeljnim jezičnim djelatnostima, stvara pisane i govorene tekstove različitih sadržaja, razvija vlastiti jezično-kulturni identitet komunikacijom na jednom ili više djelatnih jezičnih idioma hrvatskoga jezika, i pronalazi u različitim izvorima sadržaje i informacije o kojima kritički promišlja...

Za razliku od NPIP-a (2006) koji obuhvaća četiri nastavna područja, Kurikulum (2019) određuje tri međusobno povezana predmeta područja predmeta Hrvatski jezik: *hrvatski jezik i komunikacija, književnost i stvaralaštvo, kultura i mediji*. Svako navedeno područje razvija komunikacijsku jezičnu kompetenciju i potiče ovladavanje osnovnih jezičnih djelatnosti, a ujedno se potiče i razvoj rječnika. Predmetno područje *hrvatski jezik i komunikacija* temelji se na ovladavanju hrvatskoga jezika u jezičnim djelatnostima slušanja, govorenja, čitanja, pisanja i međudjelovanja koje omogućuju stjecanje komunikacijske jezične kompetencije na hrvatskome standardnom jeziku. *Hrvatski jezik i komunikacija* obuhvaćaju stjecanje: jezične, uporabne, strategijske i društvenojezične kompetencije; vještina komunikacije i suradnje s drugima u različitim kontekstima, medijima i komunikacijskim situacijama; komunikacijskih strategija radi razumijevanja i stvaranja teksta na temelju prije stečenoga znanja i učenja; sposobnosti pomnoga čitanja obavijesnih i književnih tekstova, sposobnosti analize i interpretacije teksta te razumijevanja konteksta i značenjskih slojeva; kompetencije stvaranja tekstova različitih vrsta i funkcionalnih stilova; svijesti o sebi kao osobi koja izgrađuje, poštuje i izražava vlastiti (jezični) identitet te poštuje identitet drugih u okviru jezične i kulturno-jezične govorne zajednice (Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije, 2019).

U prvom razredu učenik u odgojno-obrazovnom ishodu prepoznaje razliku između mjesnoga govora i hrvatskoga standardnog jezika. Time se promiče očuvanje zavičajnoga idioma kao kulturnoga nasljeđa, a ovaj se ishod odnosi na područje *hrvatskoga jezika i komunikacije*. Primjećuje se da se u Kurikulumu (2019) zavičajni govor javlja već u prvom razredu, dok se u NPIP-u 2006 javlja tek u četvrtome razredu. U drugom razredu od učenika se očekuje da uspoređuje mjesni govor i hrvatski standardni jezik. Kao razradu odgojno-obrazovnih ishoda navodi se da učenik uspoređuje riječi, sluša i govori tekstove na mjesnome govore, čita i piše kratke i jednostavne tekstove na mjesnom govoru sve prilagođeno njegovom razvoju,

interesima i iskustvu. Vezano za komunikacijsku situaciju, učenik u trećem razredu razlikuje uporabu zavičajnoga govora i hrvatskoga standardnoga jezika. U ovom se ishodu upoznaje i s povijesnim dokumentima i spomenicima na zavičajnome govoru. Nakon što učenik nauči razliku uporabe zavičajnog govora i hrvatskoga standardnog jezika, u četvrtom će razredu znati objasniti tu razliku.

U petom razredu učenik uočava svu raznolikost hrvatskoga jezika, a to obuhvaća razlikovanje hrvatskoga standardnoga jezika od materinskoga jezika, uspoređivanje vlastitoga mjesnoga govora s hrvatskim standardnim jezikom i razlikovanje vlastitoga mjesnoga govora i narječja od drugih govora i narječja. Po prvi puta u domeni *književnost i stvaralaštvo* učenik može stvarati na narječju ili mjesnome govoru. U šestom razredu prepoznaje hrvatska narječja i govore sukladno ishodu uočavanja jezične raznolikosti hrvatskoga jezika kroz hrvatsku povijest.

U oba dokumenta posvećuje se pažnja zavičajnom govoru. Može se primijetiti da je *Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije (2019)* gotovo za svaki razred osnovne škole predvidio u satnici dio za zavičajni govor. U NPIP-u (2006) zavičajni se govor javlja rjeđe kao nastavna tema i prvi puta tek u četvrtome razredu, ali javlja se u tri nastavna područja, dok se u Kurikulumu (2019) zavičajni govor javlja uglavnom u jednoj domeni – *Hrvatski jezik i komunikacija*. Kada se uzme u obzir da ta domena zapravo obuhvaća jezično izražavanje, može se zaključiti da zavičajni govor pokriva velik dio nastavnih područja predmeta Hrvatski jezik u oba dokumenta. U Kurikulumu (2019) uočljiva je postepena gradacija upoznavanja sa zavičajnim govorom i razlikovanja od hrvatskoga standardnoga jezika od prvoga do šestoga razreda osnovne škole jer se time učenicima omogućava kontinuirano upoznavanje i osvješćivanje bogatstva i složenosti hrvatskoga jezika kao standardnoga, književnoga jezika i kao zavičajnoga govora koji pripada jednome od triju hrvatskih narječja. Kako se nadograđuju znanja svih dijelova hrvatskoga jezika, tako učenici nadograđuju znanje o zavičajnom govoru, dijalektu i narječjima, a učitelju se kroz razradu odgojno-obrazovnih ishoda daje više mogućnosti kako ostvariti zadani ishod i ostavlja se sloboda za odabir onoga kojeg učitelj smatra najprikladnijim. Smatram da je ovaj okvir dobar, ali treba vidjeti kakve će rezultate u konačnici polučiti.

U samom određenju pojma višejezičnost treba razlikovati plurilingvalnost ili višejezičnost i mnogojezičnost ili multilingvalnost. Pod pojmom mnogojezičnost ili

multilingvalnost označava se mogućnost učenja različitih jezika u odgojno-obrazovnim ustanovama ili različitim multikulturalnim sredinama, a pod pojmom plurilingvalnost ili višejezičnost ističe se međujezična povezanost, ispreplitanje i međudjelovanje različitih jezičnih kodova u istoga govornika (Pavličević-Franić, 2006). Govoreći o višejezičnosti, ona se može podijeliti na: individualnu, institucionalnu i teritorijalnu. Individualna, odnosna ona koja se odnosi na pojedinca, dijeli se na: retrospektivnu višejezičnost, retrospektivno-prospektivnu višejezičnost i prospektivnu višejezičnost. Prospektivna jezičnost je karakteristična za Hrvatsku i većinu europskih škola gdje su učenici dolaskom u školu jednojezični govornici i većina se po prvi puta susreće s učenjem ponajprije prvog stranog jezika u školi (Jajić

– Novogradec, 2017). Autorica Pavličević-Franić (2006) navodi okomitu ili vertikalnu višejezičnost koja podrazumijeva višejezični diskurs unutar kojeg se ostvaruje vertikalni prijenos jezičnih jedinica, tj. diglosijski odnos između različitih pojedinih organskih idioma (L1) i hrvatskog standardnog jezika (L2), ali unutar sustava istog materinskog jezika. Uz to, spominje i horizontalnu ili vodoravnu višejezičnost koja označava višejezični diskurs koji predstavlja odnos materinskog jezika i različitih sustava stranih jezika npr. hrvatski i engleski ili hrvatski i francuski. Djeca su do ulaska u školu jednojezični govornici jer imaju svoj organski idiom, a ulaskom u školu usvajaju standardni jezik, u komunikaciji s drugim učenicima usvajaju druge podsustave i postaju višejezični pri čemu govorimo o vertikalnoj višejezičnosti. Uz standardni hrvatski jezik, u prvom razredu počinju učiti i prvi strani jezik pa se ta višejezičnost širi. Hrvatska, kao europska zemlja i članica Europske unije u svoj je obrazovni sustav uvela mogućnost učenja više stranih jezika jer Zajednički europski referentni okvir za jezike (2005) potiče razvoj komunikacijske kompetencije, razvoj četiri osnovne jezične djelatnosti, višejezičnost i multikulturalizam. Ukoliko je govornik Europske unije višejezičan to pridonosi stvaranju višejezične društvene zajednice pa se od nas očekuje da govorimo barem dva jezika, a neki europski obrazovni dokumenti preporučuju osim materinskoga jezika još dva druga jezika (Pavličević-Franić, Aladrović Slovaček, 2017). Važnost učenja stranih jezika ističe i NPIP.

Znanje stranoga jezika pridonosi porastu osobne mobilnosti i zapošljivosti, omogućava ravnopravno i kritičko pribavljanje informacija, korištenje izvora znanja i dr. U zemljama članicama Europske unije i Vijeća Europe znanje se jednoga stranog jezika ne smatra dovoljnim. Istodobno se nastoji očuvati jezičnu i kulturnu raznolikost europskoga kontinenta. (NPIP, 2006: 79)

Ovakav pristup karakterističan je i za većinu škola u Hrvatskoj. U radu su se već spominjali ciljevi nastave hrvatskoga jezika u NPIP-u (2006), a jedan od njih je osposobljavanje učenika za jezičnu komunikaciju koja ima omogućuje svladavanje sadržaja svih ostalih predmeta. Prema tome može se zaključiti da to podrazumijeva prisutnost materinskoga jezika u nastavu stranog jezika. NPIP (2006) sadrži nastavne programe za engleski, njemački, francuski i talijanski kao prvi strani jezik (od 1. do 8. razreda) i kao drugi strani jezik (od 4. do 8. razreda). Važnost materinskog jezika vidljiva je i u smjernicama stranih jezika u kojima se ukazuje na povezivanje materinskog jezika sa stranim jezikom. Opisujući programe za engleski, njemački, francuski i talijanski kao prve strane jezike uglavnom se spominje povezivanje nastavnih sadržaja s hrvatskim kao materinskim jezikom prvenstveno jer se većina učenika susreće po prvi puta sa stranim jezikom. Gotovo svi strani jezici u svojim programima naglašavaju međudjelovanje materinskoga jezika sa stranim jezicima npr. francuski jezik (kao 1. strani jezik) upućuje na uočavanje sličnosti i razlika između francuskoga i hrvatskoga jezika ili među drugim stranim jezicima. U takvim prilikama dolazi do stvaranja međujezičnog polja u kojem se preklapaju dominantni jezični sustav i usporedni, ali nejednako vrijedni podsustavi (Pavličević-Franić, Aladrović Slovaček, 2017). Važno je da svi strani jezici u svojim programima spominju međujezično povezivanje i imaju slične strategije u svrhu postizanja jezičnih kompetencija učenika za sve jezike koje uče.

Kurikulum nastavnog predmeta Engleski jezik za osnovne škole i gimnazije (2019) ističe načelo poticanja odgovornosti za vlastito učenje te načelo promicanja višejezičnosti i osposobljavanja za suživot u europskome kontekstu i šire. Omogućuje multikulturalnost i komunikaciju na jeziku koji nije materinski što udovoljava zahtjevima globalizacije. Domene predmeta Engleskog jezika su: komunikacijska jezična kompetencija, samostalnost u ovladavanju jezikom i međukulturna jezična kompetencija, a sve domene su jednako zastupljene u nastavi. Ovakve domene pokazuju svijest o potrebi razvoja komunikacijske kompetencije i na stranim jezicima, ali i naglašavaju potrebu povezivanja jezičnih kompetencija među jezicima. Višejezičnost se potiče u preporukama za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda, odnosno svrsishodna uporaba drugih jezika u dijalekata. Takve se preporuke protežu kroz cijeli kurikulum. Povezivanja engleskoga jezika s materinskim vidljivo je u svakome razredu osnovne škole, izuzevši 6. i 7. razred, a potiče se da učenik u nekim

slučajevima komunicira na materinskom jeziku, verbalno ili neverbalno, nalazi zamjene na materinskom jeziku za riječi ciljnog jezika, uspoređuje sličnosti i razlike književnih djela na materinskom i ciljnom jeziku... Dakle, učeniku se dozvoljava da se u određenim situacijama koristi materinskim jezikom i da ga povezuje s ciljnim jezikom, u ovome slučaju s engleskim. *Kurikulum nastavnog predmeta Francuski jezik za osnovne škole i gimnazije* (2019) sadrži iste domene kao i predmet Engleski jezik, a u domeni međukulturalna jezična kompetencija odmah naglašava mogućnost komunikacije na materinskom jeziku, ovisno o jezičnoj razini učenika. U preporukama za sve razredne osnovne škole za učenje francuskog jezika nastava se odvija na francuskom jeziku, dok materinski jezik služi za usporedbu i povremeno olakšavanje prijenosa znanja. Kao i materinski jezik, višejezičnost se također spominje u domeni međukulturalne jezične kompetencije, ali i kod svrhe predmeta za razvoj vlastite višejezičnosti i višekulturalnosti. Uspoređujući kurikulum francuskog i engleskog jezika može se vidjeti da je engleski detaljnije razrađen u smislu višejezičnosti i povezivanja s materinskim jezikom. Iako je engleski jezik najčešće prvi strani jezik i rašireniji u svijetu od francuskoga jezika, strategije učenja i poučavanja u dokumentima obrazovnih programa trebala bi biti slična i usuglašena.

Kurikulum predmeta Njemački jezik za osnovne škole i gimnazije (2019) u uvodu na više mjesta naglašava važnost materinskog jezika s učenjem i povezivanjem stranih jezika što pridonosi međukulturalnoj suradnji, ali i razvoju svijesti o vlastitoj kulturi. Razrada ishoda pretpostavlja mogućnost da učenik povezuje sličnosti s otprije poznatim riječima poput germanizama, prepoznaje primjerene oblike komunikacije na njemačkom i materinskom jeziku, povezuje nove riječi s već poznatim na njemačkom i materinskom jeziku. Odgojno-obrazovni ciljevi naglašavaju razvoj višejezične kompetencije kod učenika učenjem više stranih jezika, a u samim odgojno obrazovnim ishodima za svaki razred višejezičnost se pojavljuje tek u osmom razredu kroz višejezične i višekulturalne aspekte u Hrvatskoj. Talijanski jezik u svom kurikulumu ne spominje višejezičnost u ishodima, nego samo u uvodnom dijelu. Za provođenje odgojno-obrazovnih ishoda jezične zakonitosti talijanskog jezika moguće je poučavati na materinskom jeziku. Ovaj dokument najmanje je opširan po smislu višejezičnosti i povezivanja materinskog jezika sa stranim jezikom.

Kao i programi stranih jezika u NPIP-u (2006), tako i programi stranih jezika Kurikularne reforme (2019) nisu potpuno usuglašeni jedan s drugim i različite su

strategije učenja i poučavanja među njima. Smatram da je za uspješnost ovladavanja dva ili tri strana jezika unutar školskog sustava potrebno da su programi tih jezika koliko toliko usuglašeni bez obzira na međusobni odnos broja nastavnih sati stranih jezika. U hrvatskom školstvu najzastupljeniji strani jezik je engleski koji je obavezni od prvog razreda, a iza njega je njemački, a potom francuski i talijanski. Naši su učenici višejezični i ukoliko se ta višejezičnost želi unaprijediti i dalje razvijati, potrebno je usuglasiti kurikulume stranih jezika, udžbenike prilagoditi tome te način učenja i poučavanja. Rano učenje stranih jezika u govornika čiji materinski jezik pripada skupini malih jezika, može biti zapreka za uspješno savladavanje i učenje materinskoga standardnog jezika.

„Budući da je hrvatski mali jezik koji govori samo oko sedam milijuna ljudi u svijetu, za očekivati je da će na njega snažno utjecati veliki jezici, posebno engleski kao jezik globalne komunikacije, ali neće biti ugrožen, usprkos predviđanjima nekih jezikoslovaca (Comrie, Matthews i Polinsky, 2003) da će mali jezici, poput hrvatskog, biti blizu izumiranja“ (Pavličević-Franić, Aladrović Slovaček, 2017: 8)

Na hrvatski jezik zasigurno utječu i utjecat će drugi strani jezici koji se bilo kroz odgojno-obrazovni sustav, medije ili neku treću stranu dopiru do govornika, ali dokle god se podiže svijest naroda o važnosti očuvanja i njegovanja hrvatskoga jezika, dotad će i sam hrvatski jezik biti zaštićen. Višejezičnost je u današnjem vremenu globalizacije nužna i potiče interkulturnu kompetenciju, ali unaprjeđuje se i jezična kompetencija. Mogućnost razvoja višejezičnosti naših učenika svakako treba iskoristiti jer se, osim svega navedenog, time smanjuje i strah od jezika.

5. ISTRAŽIVANJE

5.1. Opis uzorka istraživanja

Istraživanje o raznolikosti jezičnih idioma u usmenom izražavanju mlađih razreda osnovne škole provedeno je u Republici Hrvatskoj, u Osnovnoj školi Ive Andrića u Zagrebu. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 35 učenika ($N = 35$), od čega 14 učenika trećeg razreda ($N = 14$) i 21 učenik četvrtog razreda ($N = 21$). Od ukupnog broja ispitanih učenika bilo je 14 dječaka ($N = 14$) tj. 40 % i 21 djevojčica ($N = 21$), tj. 60 %.

Tablica 1. Prikaz broja ispitanika prema spolu

SPOL	BROJ ISPITANIH UČENIKA	POSTOTAK
M	14	40 %
Ž	21	60 %
UKUPNO	35	100 %

Tablica 2. Prikaz broja ispitanika prema razredu

RAZRED	BROJ ISPITANIH UČENIKA	POSTOTAK
TREĆI	14	40 %
ČETVRTI	21	60 %
UKUPNO	35	100 %

5.2. Opis instrumenta istraživanja

Istraživanje je provedeno u obliku usmenog razgovora – intervju. Kako bi se izbjegao međusobni utjecaj učenik, sa svakim učenikom razgovor je održan nasamo u trajanju od jedne do maksimalno dvije minute te je zvučno sniman. Prije ispitivanja, učenicima je objašnjen tijek ispitivanja i način snimanja. Nakon provedenih razgovora, sve su snimke transkribirane. Ukupno je bilo deset istih pitanja za svakog učenika. Svakom je učeniku u prosjeku postavljeno 9 pitanja. Ona su bila takva da nisu provjeravala učeničko znanje, nego su se odnosila na njihove svakodnevne navike i načine provođenja slobodnog vremena. Razlog tome je što je cilj istraživanja utvrditi raznolikost jezičnih idioma u usmenom izražavanju pa je ovakvim oblikom pitanja i razgovora učenicima dano da se slobodno izraze, da odgovaraju na jedno pitanje s više rečenica i da se iz svega toga mogu proizvesti što vjerodostojniji zaključci. Neka su pitanja bila općenita kako bi učenici mogli dati što duže i opširnije odgovore, npr. *Kako si proveo/la zimске praznike?*, a neka su pitanja bila vrlo konkretna, poput: *Možeš li procijeniti koliko dnevno gledaš televiziju? (Pola sata, sat vremena, dva sata i više od dva sata.)*.

Pitanja koja su postavljena: *Kako si proveo/la zimske praznike?, Imaš li neke društvene mreže? Ako imaš, koje?, Razgovaraš li s roditeljima o događajima koji su ti se dogodili u danu?, Možeš li procijeniti koliko dnevno gledaš televiziju? (Pola sata, sat vremena, dva sata i više od dva sata.), Koliko često ideš u knjižnicu? (Dvaput tjedno, jednom tjedno, dvaput mjesečno, jednom mjesečno), Čitaju li tvoji roditelji, Čitaju li tebi tvoji roditelji?, Kojim se sve uređajima koristiš?, Čitaš li neke knjige, a da one nisu zadane za lektiru?, Jesi li pročitao/la neke knjige tijekom zimskih ili ljetnih praznika?*

5.3. Cilj i hipoteze istraživanja

Temeljni je cilj istraživanja utvrditi raznolikost jezičnih idioma u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole. Uz temeljni cilj, postavljeni su sljedeći problemi istraživanja:

1. Ispitati leksičku raznolikost učenika mlađih razreda osnovne škole.
2. Ispitati prisutnost zavičajnoga govora u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole.
3. Ispitati prisutnost tuđica u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole.

U skladu s navedenim ciljem i problemima istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze:

1. Očekuje se da je leksička raznolikost u skladu s dobi učenika. Također se očekuje se da učenici rabe riječi i sveze riječi iz svoga okruženja. Broj riječi u rečenici trebao bi biti u skladu s njihovom dobi.
2. Očekuje se da će učenici koristiti neke specifičnosti zavičajnog govora. S obzirom na unutarnje migracije, Zagreb više nije samo grad kajkavaca nego dijelom štokavaca, a i čakavaca. Zbog toga se ne očekuje prisutnost elemenata samo jednog dijalekta, ali očekuje se da će na leksičkoj razini biti ponajviše vidljiv utjecaj kajkavskog i štokavskog dijalekta.

3. Očekuje se da će učenici koristiti tuđice. Pretpostavlja se najveći broj anglizama jer se dio razgovora odnosi na korištenje društvenih mreža, tehnologiju i računalne igrice.

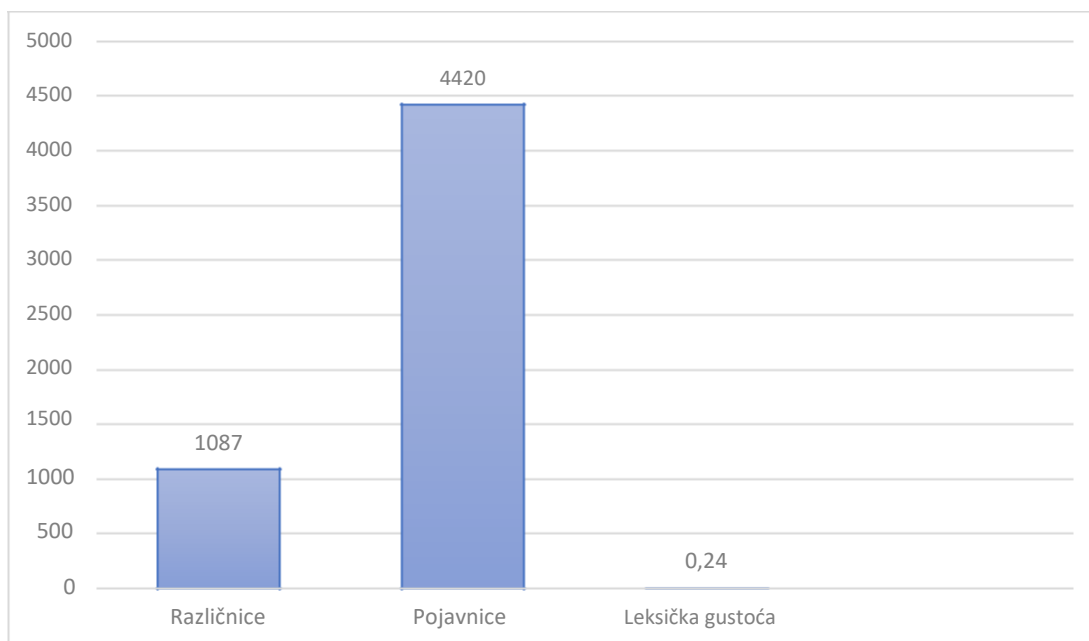
5.4. Rezultati istraživanja

5.4.1 Rezultati istraživanja leksičke raznolikosti u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole

Prvi je cilj ovoga istraživanja bio ispitati leksičku raznolikost učenika mlađih razreda osnovne škole. Kako bi se to istražilo, između ostalog, bilo je potrebno u njihovim odgovorima uočiti koliki je broj pojavnica, a koliki broj različenica. Pojavnica je svaka riječ koja se pojavljuje u tekstu, odnosno u konkretnom slučaju u odgovoru. Različenica je pojedinačna riječ koja se razlikuje od neke druge riječi (npr. u elektronskom korpusu riječ koja se bilježi samo pri prvom pojavljivanju jer se svakim kasnijim pojavljivanjem smatra pojavnicom). Kada podijelimo broj različenica s brojem pojavnica, dobivamo broj koji označava leksičku gustoću. Ona nam je pokazatelj učeničkog razumijevanja i bogatstva njegovog rječnika. Što je leksička gustoća nekoga teksta veća (bliža vrijednosti 1), tekst ima veći broj samoznačnica te je za njegovo razumijevanje potreban i bogatiji rječnik (Radić, Kuvač Kraljević, Kovačević, 2010). Da bi se dobio prikaz njihove leksičke raznolikosti, između ostalog, valja uočiti i broj riječi u rečenici kao i prosječan broj rečenice u jednom razgovoru.

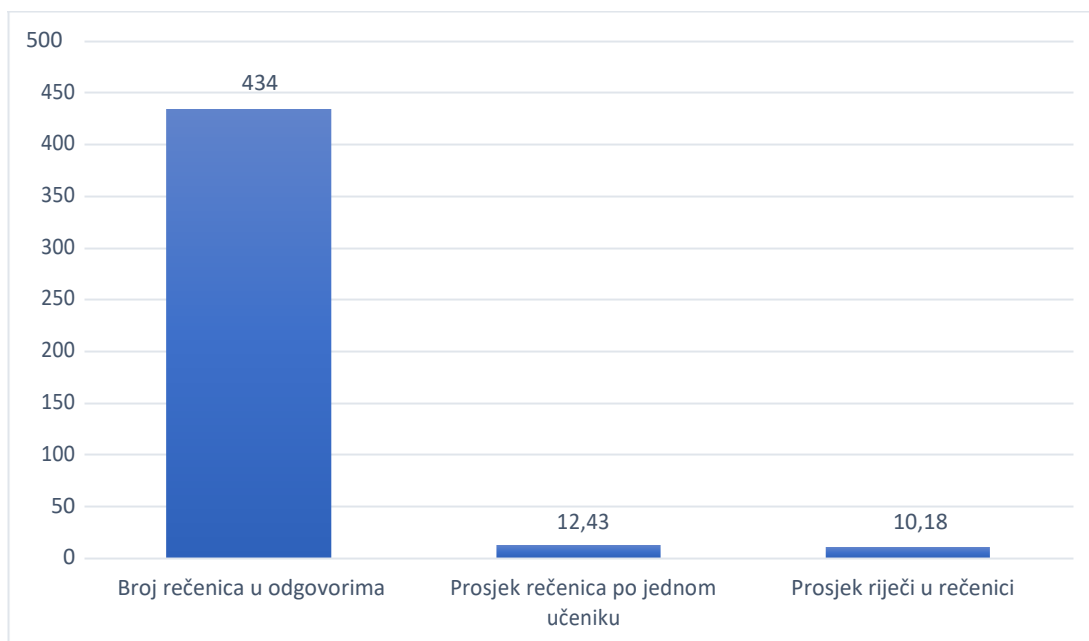
Analizom dobivenih podataka vidljivo je da u tekstu ima 1087 različenica i 4420 pojavnica. A grafikom 1. uz pojavnice i različenice, pokazuje i leksičku gustoću koja iznosi 0,24. Uzmemo li u obzir da lektira s kojom se učenici susreću u 4. razredu, primjerice: *Moja zlatna dolina* sadrži 40.466 pojavnica, od čega je 14.972 različenica, a leksička raznolikost toga teksta iznosi 0,63, može se reći da su očekivanja bila nešto veća. (Aladrović Slovaček, Cvikić, 2017). Promatrajući sve navedeno, može se zaključiti da je leksička raznolikost ispitanika relativno niska što opovrgava dio postavljene hipoteze.

Grafikon 1. Prikaz ukupnog broja pojavnica, različenica te leksičke gustoće

Iz grafikona 2. vidljivo je da je u svim iskazima ukupno bilo 434 rečenice, te po jednome iskazu u prosjeku imamo po 35 rečenica. Broj rečenica u iskazima podijeljen s brojem učenika pokazuje da je prosjek rečenica po jednom učeniku 12,43. Istraživanje *Razvoj govora učenika od prvog do četvrtog razreda osnovne škole u hrvatskom jeziku* autorice Vesne Grahovac – Pražić iz 2016. pokazuje da učenici prvog razreda u govornoj situaciji koriste u prosjeku 4,68 rečenica, a učenici četvrtog razreda u prosjeku 6,84 rečenica. Ako se usporede ti rezultati s rezultatima ovog istraživanja, zaključuje se da su učenici u prosjeku koristili više rečenica u govornoj situaciji. Ipak, ova se dva rezultata ne mogu u potpunosti usporediti jer su im uzorci različiti: u istraživanju Grahovac Pražić (2016) ispitanici su prvog i četvrtoga razreda i njihovi rezultati su odvojeni, a u mom su istraživanju ispitanici učenici trećega i četvrtoga razreda i njihovi rezultati prikazani su zajedno. Prosječan broj riječi u jednoj rečenici iznosi 10,18. Potonji rezultat dobiven je tako da se broj pojava podijelio s ukupnim brojem rečenica u odgovorima. Autorica Pavličević Franić (2005) navodi da dijete određene dobi u svojoj rečenici ima +/- jednu riječ u odnosu na broj godina. Može se zaključiti da je prosjek riječi u rečenici u skladu s dobi učenika s obzirom da se radi o učenicima koji imaju od osam do deset godina i time je potvrđen dio prve hipoteze.

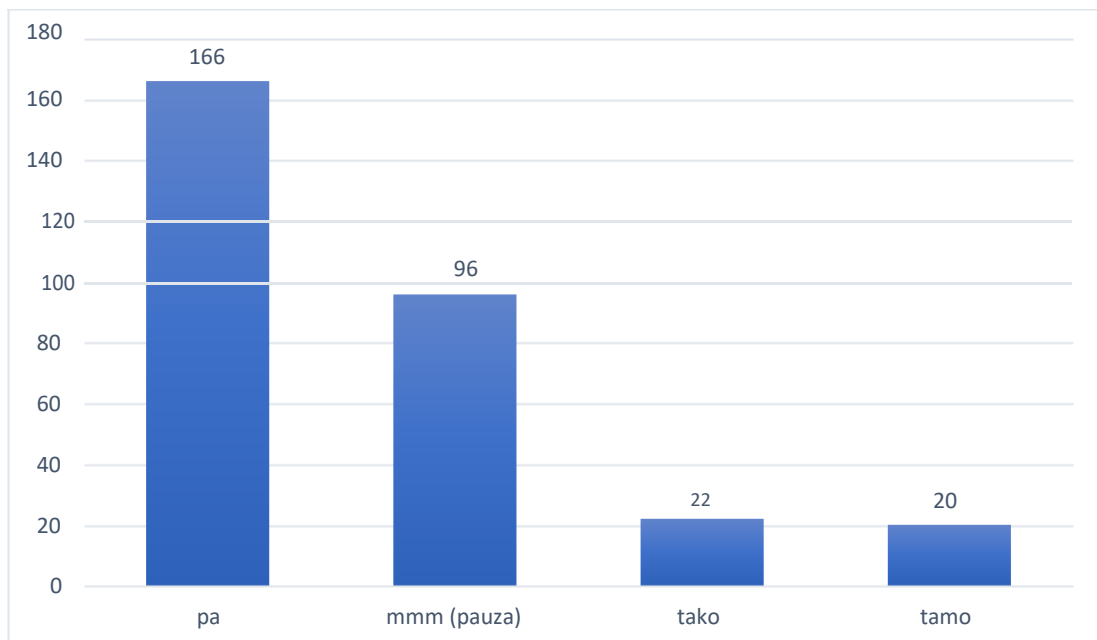
Grafikon 2. Prikaz ukupnog broja rečenica, prosjek rečenica po učeniku i prosjek riječi u rečenici.

U razgovorima su primijećeni različiti jezični te velik broj poštapalica koje su ispitani učenici upotrebljavali. Najčešće se koristi veznik *pa* koji se kod ispitanika pojavljuje čak 166 puta te je popraćen i dužim stankama. Po definiciji veznici su nepromjenjive vrste riječi koje povezuju dvije riječi ili dvije rečenice (Težak, Babić, 1994). Učenici najčešće koriste veznik *pa* na početku rečenice te im služi kao stanica pri formuliranju rečenica. *Pa išla sam na skijanje al bila sam u Austriji kao i prije dvije godine.*, ili *Pa provela sam ih zapravo odlično jer sam bila kod bake i djeda i tako u Trakošćanu*. Rijetki su primjeri u kojima ispitanici koriste veznik *pa* kao sastavni veznik, poput: *Ne, to mi oduzima puno vremena pa onda nemam vremena za igru i tako mislim sa prijateljima*. Grafikon 3. između ostalog prikazuje da govor ispitanika obilježavaju i pauze kojih je ukupno 96 u kojima proizvode glasove *mmm*, a to se pojavljuje na početku njihovih rečenica ili u nabranjima. Kao i kod veznika *pa*, ovo je također pokazatelj nedostatka komunikacijske kompetencije da se uporabno jezično znanje koristi u konkretnim situacijama (Pavličević-Franić, 2018). Prilog *tako* pojavljuje se ukupno 22 puta i najčešće ga rabe u opisima te na kraju rečenica. Ako uzmemo u obzir da se prilozima prilazi drugim, obično punoznačnim riječima da ih pobliže odrede (Hrvatska gramatika, Barić i dr, 2005), u konkretnom slučaju ne može se reći da su zato korišteni. Npr. *S roditeljima smo išli u Sloveniju, išli smo po raznim državama gradovima i tako.*, ili *Tamo posuđujem Narniju hmm ii neke knjige za lektiru isto tako i ovdje posuđujem neke knjige za lektiru*. Prilog *tamo* pojavljuje se 20 puta.

Kao mjesni prilog učenici ga najčešće koriste pobliže opisujući mjesta npr. *Išli smo u Čatež to su tamo bazeni u Sloveniji i bila sam kod bake u tamo iza Velike Gorice i bilo mi je baš super.*, ili *Onda sam kitila bor tamo i kod mame sam kitila bor s mladom sestrom.* Može se zaključiti da učenici ne koriste u velikoj mjeri priloge *tako* i *tamo* iako ih u nekim slučajevima koriste bespotrebno ili nepravilno. S druge strane, veznik *pa* koriste u velikoj mjeri i rijetko se pojavljuje u ulozi sastavnog veznika. Navedena stilska obilježja pokazuju da učenici zbog oskudnosti vlastitog rječnika, kao i nedovoljnog poticanja govorenja, koriste navedeni veznik u velikome broju govornih situacija.

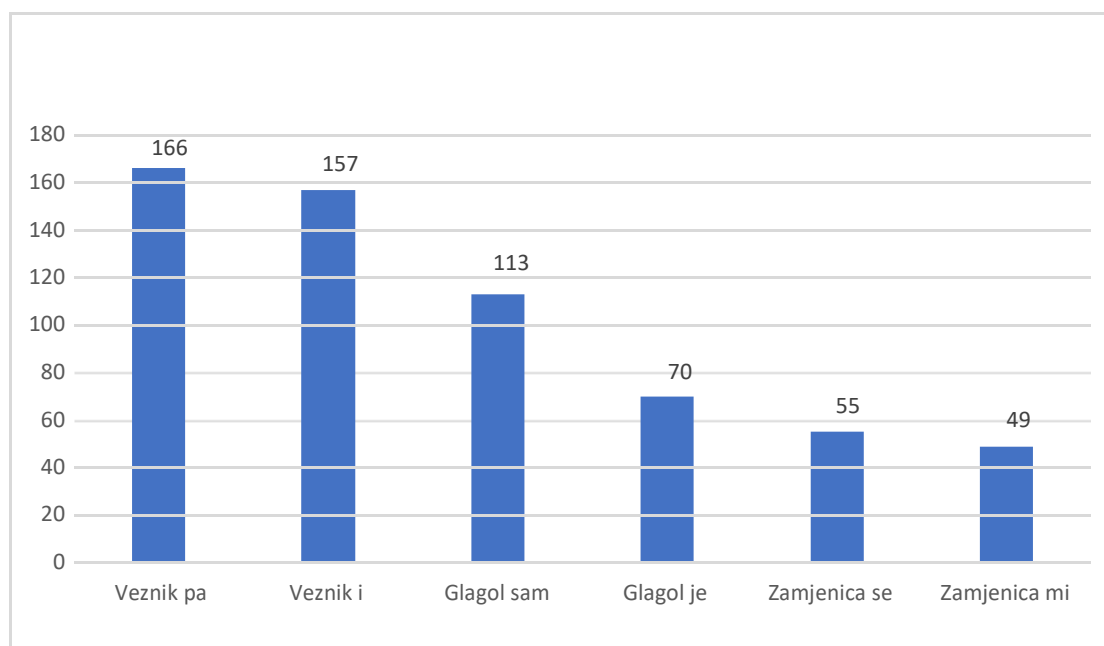
Grafikon 3. Prikaz stilskih obilježja govornika

Iz grafikona 5. vidljive su neke od najčešće korištenih riječi. Tako je uz veznik *pa* najviše korišten veznik *i*. Od glagola se najviše koristi nenaglašeni prezent glagola *biti* u prvom licu jednine (*sam*) i u trećem licu jednine (*je*). Ovakav rezultat ne čudi jer to se dobiveni rezultati poklapaju s Hrvatskim nacionalnim korpusom (www.hnk.hr) u kojemu su najčešće pojavnice: treća osoba jednine nenaglašenoga prezenta glagola *biti*, povratna zamjenica *se* te veznik *i* (Aladrović Slovaček, Pavličević-Franić, 2018 prema: Kuvač i Palmović, 2007). Učestala je i pojava povratne zamjenice *sebe*, ali posebno u nenaglašenom obliku (*se*) kao i nenaglašeni oblik osobne zamjenice *meni* (*mi*). Imenice koje upotrebljavaju najviše su vezane uz kontekst o kojem su ispitivani poput *mobitel*, *knjige*, *sat*, *mama*, *knjižnica*, *baka* i *tata*. Što se tiče korištenja sveza

riječi, ne može se isticati veći broj određene sveze riječi, ali valja spomenuti da je najčešće korištena sveza *na mobitelu* (29) iz čega bi se moglo zaključiti da je skoro svaki ispitanik koristio tu svezu riječi, što nije neobično jer je jedno od postavljenih pitanja bilo *Na kojim uređajima koristiš društvene mreže?* te je takvo pitanje zahtijevalo odgovor s prijedlogom *na* i onda ime uređaja. Sve navedeno pokazuje kako učenici ne odstupaju od očekivanog te kako su neke riječi i sveze riječi bile određene pitanjima. Ovime je potvrđene hipoteza da će učenici koristiti riječi i sveze riječi iz svojega okruženja.

Grafikon 5. Prikaz najčešće korištenih veznika, glagola i zamjenica

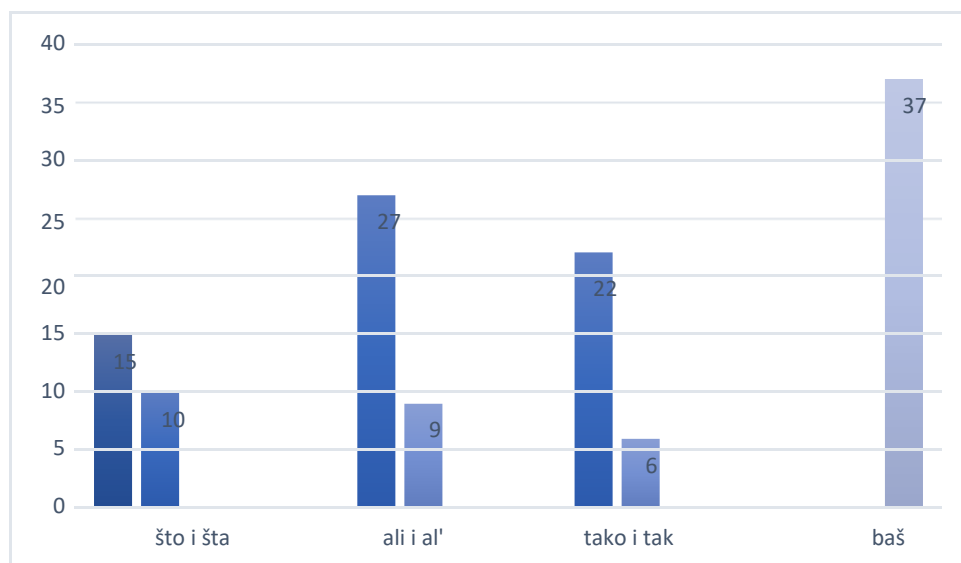

5.4.2. Rezultati prisutnosti zavičajnog govora u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole

Drugi cilj ovog istraživanja bio je ispitati prisutnost zavičajnog govora u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole. Kako bi se to moglo ispitati, bilo je potrebno u njihovim odgovorima uočiti koje su to riječi, frazemi, poštapalice, kraćenja riječi i slično koje učenici koriste u svom svakodnevnom govoru. Neki od rezultata koji su prikazani, odmah su uspoređeni s istim riječima koje su ispitanici pravilno upotrijebili. Grafikon 5. prikazuje neke od najčešće korištenih riječi koje se mogu okarakterizirati kao dio zavičajnog govora. Prva kategorija prikazuje pojavnost zamjenice *što* sa sve prisutnijim oblikom *šta* te je se može pripisati

štokavskom narječju, a korištenje *šta*, pretpostavlja se, učestalo je zbog migracija štokavaca u Zagreb. Iako umjesto zamjenice *što* nisu koristili *kaj*, utjecaj kajkavskog narječja malo je vidljiviji kod veznika *ali*, odnosno njegove skraćenicice *al'* i priloga *tako* i njegove skraćenicice *tak*. Zanimljiva je pojava čestice *baš* jer je prisutna ukupno 37 puta. Autorica Nives Opačić (2008) česticu *baš* opisuje kao, tako čestu i živu u svakodnevnoj, poglavito usmenoj, komunikaciji, a potječe – kao i mnoge druge riječi kojima (više) ne znamo podrijetlo – iz turskoga jezika. Može ju se široko koristiti što rade i naši ispitanici: *Baš se bavimo skijanjem kao sportom., Pa ne znam baš., Ne gledam baš puno možda negdje sat i pol najviše.* Može se zaključiti da učenici u određenoj mjeri koriste zavičajni govor s elementima kajkavskoga i štokavskoga narječja, a najviše koriste skraćivanje riječi, što ne čudi ako znamo da je cilj svakoga govornika ekonomizirati, odnosno sa što manje reći što više.

Grafikon 4. Prikaz broja riječi koje pripadaju zavičajnom govoru

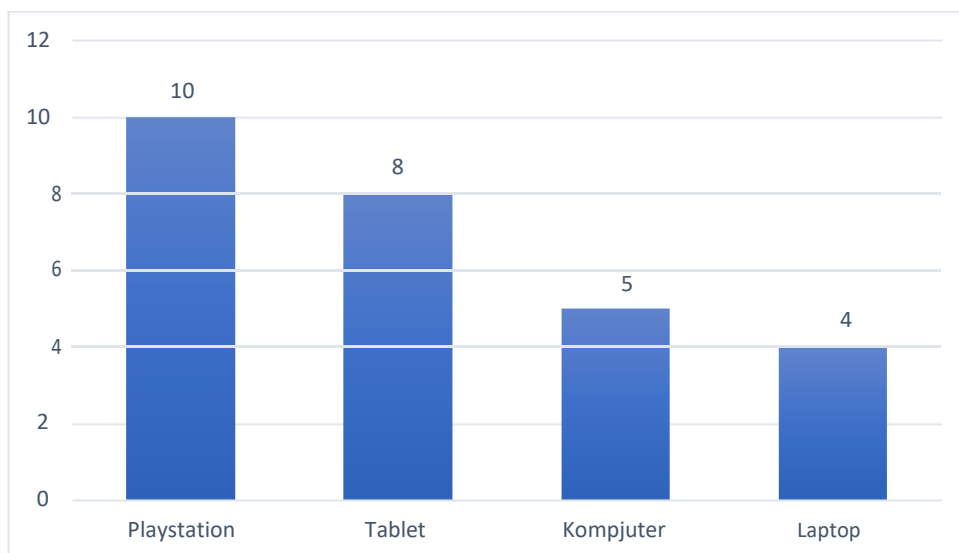
Analizirajući skraćivanje riječi, primijećeno da je ono prisutno i kod korištenja priloga, ali u manjoj mjeri. Uz to, neki od priloga koje koriste skraćuju poput: *ovak* (6) i *onak* (2), - načinski priloz, *kolko* (3) i *onolko* (2) – količinski priloz. Ovakvo kraćenje priloga karakteristično je za kajkavski govor. Autor Đuro Bležeka (2008) navedene priloge stavlja kao jedne od najfrekventnijih načinskih i količinskih priloga kajkavskog govora. Iz prikazanog se može zaključiti da su ispitanici u većini slučajeva korištenja navedenih priloga, iste kratili, a tu je vidljiva prisutnost zavičajnoga idioma kojem učenici pripadaju, u ovom slučaju kajkavskom narječju. Rezultati ispitivanja prisutnosti zavičajnog govora potvrđuju postavljenu hipotezu da će učenici koristiti

neke specifičnosti zavičajnog govora, a u konkretnom slučaju prisutne su neke karakteristike štokavskog i kajkavskog narječja.

5.4.3 Rezultati prisutnosti tuđica u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole

Posljednji cilj istraživanja bio je utvrditi prisutnost tuđica u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole. Iz transkripcija istraživanja potrebno je bilo primijetiti koje sve to tuđice, iz kojih jezika i u kojoj količini ispitanici koriste. Također, zanimljivo je vidjeti koji je jezik najviše prisutan u njihovom rječniku. Danas je hrvatski jezik, kao i mnogi drugi ‘mali’ jezici, pod velikim utjecajem engleskoga, koji “nezaustavljivo zadire u hrvatski javni, politički, znanstveni, gospodarski, kulturni, a nadasve u medijski prostor” (Brdar, 2010, prema: Opačić 2007b: 280). Jezik je to koji se brzo uvukao i bio dobro prihvaćen od medija, a djeca su izložena filmovima, serijama, računalnim igricama i pjesmama, sve na engleskome jeziku. Iz grafikon 7. može se iščitati učestalost korištenja tuđica. Najviše je puta korištena riječ *Playstation* (10), nakon čega slijedi riječ *tablet* (8), a potom *kompjuter* (5) i *laptop* (4). Važno je napomenuti da nijedan ispitanik nije koristio riječ *računalo* umjesto *kompjuter*, *prijenosno računalo* umjesto *laptop* i *zaslonik* umjesto *tablet*. To zapravo ne čudi jer su djeca izložena utjecaju engleskoga jezika od najranije dobi – preko animiranih filmova, pjesama za djecu, engleskih skupina u vrtiću... Također, za pretpostaviti je i da će njihova okolina upotrebljavati tuđice te su njihovom utjecaju izloženi svakodnevno pa je ovo očekivana pojava. Od toga tri (*Playstation*, *kompjuter* i *laptop*) dolaze iz engleskog jezika, tj. pripadaju anglizmima dok riječ *tablet* dolazi iz francuskoj jezika, tj. pripadaju galicizmima. Iz prikazanog se može zaključiti da učenici, kada govore o tehnologijama koje koriste, upotrebljavaju samo tuđice.

Grafikon 6. Prikaz broja korištenih tuđica

Jedno od postavljenih pitanja bilo je vezano za društvene mreže koje učenici koriste na svojim uređajima. S obzirom na poplavu društvenih mreža čiji su osnivači/izumitelji većinom Amerikanci, očekuje se da će većina naziva tih mreža dolaziti iz engleskoga jezika. Zbog toga su se na razgovorima mogle primijetiti riječi, poput *Whatsapp*, *YouTube*, *Viber* i *Instagram*. Svi navedeni nazivi društvenih mreža mogu se pripisati anglizmima. Zanimljivo, najčešće upotrijebljen naziv za društvenu mrežu je *Tik Tok*, a s obzirom da je to kineska aplikacija, sam naziv potječe iz kineskog jezika. Zaključak je da učenici koriste tuđice u nazivima društvenih mreža što ne iznenađuje jer ne postoje hrvatske inačice za isto. Korištenje tuđica vidljivo je i kada učenici govore o računalnim igricama koje igraju. Kao i društvene mreže, većina njih potječe iz engleskog govornog područja. Pretpostavka da će učenici koristiti tuđice, pri tome većinom anglizme, potvrđena je.

6. ZAKLJUČAK I RASPRAVA

U ovome istraživanju temeljni je cilj bio utvrditi raznolikost jezičnih idioma u usmenom izražavanju djece mlađe školske dobi. Istraživanje je provedeno u gradu Zagrebu, a ispitanici su bili učenici trećih i četvrtih razreda jedne osnovne škole. Ispitivanje je provedeno u obliku usmenog razgovora – intervjuja koji je zvučno sniman. Sa svakim učenikom razgovor je proveden nasamo, a nakon provedenih razgovora, sve su snimke transkribirane. Učenicima su postavljana pitanja koja nisu

provjeravala njihovo znanje kako bi se što bolje mogao ispitati cilj istraživanja. U istraživanju je sudjelovalo ukupno 35 učenika, od toga 14 učenika trećega razreda i 21 učenik četvrtoga razreda.

S obzirom na temeljni cilj istraživanja, postavljena su tri problema. Prvi je bio ispitati leksičku raznolikost učenika mlađih razreda osnovne škole. Na temelju prvog problema postavljena je i prva hipoteza kojom se očekuje da je leksička raznolikost u skladu s dobi učenika, da će učenici rabiti riječi i sveze riječi iz svoga okruženja i da će broj riječi u rečenici biti u skladu s njihovom dobi. Proučavajući rezultate istraživanja, dolazi se do zaključka da leksička raznolikost nije u skladu s dobi učenika, odnosno da se očekivalo da će biti viša čime je dio hipoteze odbačen. Daljnji rezultati pokazuju kako učenici koriste poštapalice, vrste riječi i sveze riječi. Ovdje nije bilo odstupanja od očekivanog pa je hipoteza o tome da koriste riječi i sveze riječi iz svoga okruženja potvrđena. Očekivanje da će broj riječi u rečenici biti u skladu s dobi učenika, također je potvrđena jer su učenici u prosjeku govorili deset riječi u rečenici što je u skladu s njihovom dobi.

Drugi je problem bio ispitati prisutnost zavičajnoga govora u usmenom izražavanju učenika mlađe školske dobi. U skladu sa spomenutim problemom, postavljena je hipoteza kojom se očekuje da će učenici koristiti neke specifičnosti zavičajnoga govora i da se zbog čestih migracija ne može očekivati prisutnost samo jednog narječja. Zbog toga se očekuje da će na leksičkoj razini biti najviše vidljiv utjecaj kajkavskog i štokavskog dijalekta. Rezultati istraživanja pokazali su da učenici koriste neke karakteristike zavičajnog govora u kojima su vidljivi elementi kajkavskog i štokavskog narječja na leksičkoj razini, a najvidljivije je u korištenju skraćenica. Iako riječi zavičajnog govora ne koriste u velikoj mjeri, one su ipak prisutne pa se može zaključiti da je druga hipoteza potvrđena.

Treći je problem bio ispitati prisutnost tuđica u usmenom izražavanju učenika mlađih razreda osnovne škole. Temeljem postavljenog problema postavljena je hipoteza kojom će učenici koristiti tuđice pri čemu se očekuje najveći broj anglizama. Ovaj je problem istražen tako da su se u razgovorima pojavljivala pitanja vezana za korištenje društvenih mreža, tehnologiju i računalne igrice. S obzirom da je u hrvatski jezik ušlo puno anglizama upravo napretkom tehnologije, bilo je za očekivati da će učenici koristiti anglizme u tom kontekstu. Prema rezultatima istraživanja može se

utvrditi da učenici kada govore o tehnologijama, društvenim mrežama i računalnim igricama koje koriste upotrebljavaju tuđice, odnosno anglizme. Na temelju toga može se zaključiti da je posljednja hipoteza potvrđena.

Ovo istraživanje još je jedno u nizu koje je pokazalo kako naši učenici trebaju govoriti više i koliko je važna jezična djelatnost govorenja kako u nastavi, tako i u svakodnevnom životu. *Nastavni plan i program (2006)* i *Nacionalni kurikulum* ulažu određene napore u poboljšanju upravo ovo jezične djelatnosti. Iako su napori vidljivi, važno je znati da začetak svake promjene započinje od pojedinca. Uloga prvenstveno učitelja i nastavnika hrvatskoga jezika, a zatim odgojitelja i nastavnika drugih predmeta, u procesu usvajanja hrvatskoga jezika, izrazito je važna. Upravo zbog toga, možda bi se prvo trebalo poraditi na svijesti djelatnika u sustavu obrazovanja. Autorica Zrinka Jelaska (2007) upozorava kako neprikladni pristupi u nastavi hrvatskoga jezika, osim što su štetni i beskorisni, mogu dovesti do odbojnosti prema učenju ili služenju hrvatskim jezikom. Tada može doći i do pojave *jezičnog straha* koji ima spoznajnu, osjećajnu i tjelesnu stranu, a ponekad se manifestira u ponašanju. Pred učiteljima je stavljen velik izazov – u prvi razred dolaze djeca sa svojim organskim idiomom, dio njih učenjem stranog jezika počeo je usvajati sustav stranog jezika, a sada kontaktom s drugim učenicima dolaze u dodir s podsustavima standardnoga jezika. Uza sve to, potrebno im je postaviti temelje za učenje standardnoga jezika. S obzirom da je naš obrazovni sustav opterećen teorijom, postavlja se pitanje kako djeci prenijeti ljubav prema jeziku i njegovim jezičnim djelatnostima?

Ispitanici ovoga istraživanja učenici su škole u kojoj sam četiri godine dolazila na stručno-pedagošku praksu. Od toga sam tri godine bila u razredu koji je sudjelovao u ovome istraživanju i učenici me površno poznaju. Zanimljiva je činjenica da tijekom razgovora nisam uočila razliku između učenika koji me poznaju (učenici četvrtoga razreda) i onih koji me prvi puta vide (učenici trećega razreda). Možda sam naivno očekivala da će *četvrtaši* biti spontaniji, otvoreniji i slobodniji zbog dane okolnosti. Pokazalo se da su oni izgubili onaj dio spontanosti u govoru, želju da ih se čuje, da razgovaraju... Tu pojavu ne treba samo pripisati sustavu obrazovanja, na to utječe puno više čimbenika. Među nama je toliko pokazatelja kako smo se otuđili jedni od drugih pa i od samih sebe. Komunikacija nam je dosegla tehnološki vrhunac, a mi sve manje imamo potrebu za komunikacijom. Gledajući odrasle, djeca preuzimaju iste obrasce ponašanja. Puno vremena provode sami, pred ekranom, odrasli često nemaju

potrebu istinski ih saslušati ili pokazati zanimanje za njih, sve manje vremena provodimo u prirodi, a takav životni stil utječe na sve nas pa nije zaobišao ni naš usmeni izričaj.

Ne poticati djecu, ni odrasle na govorenje, dovodi do straha od govorenja i ljudi se ne mogu izraziti pogotovo pred nepoznatim okruženjem. Osoba koja govori i koju se sluša osjeća se voljenom i prihvaćenom. Ne treba to zaboraviti kada drugoga slušamo ili kada dobijemo priliku govoriti. Za kraj, autorica Katarina Aladrović Slovaček u svojoj knjizi *Od učenja do usvajanja hrvatskoga jezika (2019)* daje učiteljima savjet da ne zaborave poticati govorenje; kratkim i zanimljivim zadacima, igrom, polemikom, prepričavanjem, sažimanjem i drugim jezično-stilskim vježbama u skladu s razvojnom dobi učenika tijekom cijeloga osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga obrazovanja.

LITERATURA

1. Aladrović Slovaček, K., Bekavac, B., Cvikić, L. (2015). Uporaba računalnolingvističkih alata u istraživanjima obrazovne lingvistike na primjeru korpusne analiza romana *Čudnovate zgođe šegrta Hlapića*. Majhut, B., Narančić Kovač, S., Lovrić Kralj, S. (ur.), *Šegrt Hlapić" od čudnovatog do čudesnog*. (269-282). Zagreb - Slavonski Brod: Hrvatska udruga istraživača dječje književnosti; Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod.
2. Aladrović Slovaček, K. (2011). Govorna raznolikost štokavskoga narječja u Požeškoj kotlini i njezin utjecaj na usvajanje standardnoga jezika i razvoj komunikacijske kompetencije. Blažeka, Đ. (ur.). *Međimurski filološki dani*. Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Podružnica u Čakovcu, 2009. str. 7-7
3. Aladrović Slovaček, K. (2019). *Od usvajanja do učenja hrvatskoga jezika*. Zagreb: Alfa
4. Bagarić V., Mihaljević Djigunović J. (2007). Definiranje komunikacijske kompetencije. *Metodika*, 8 (14), 84-93.
5. Barić, E., Lončarić, M., Malić, D., Pavešić, S., Peti, M., Zečević, V., Znika, M. (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
6. Benci, K. (2013). Anglizmi u računalnome, ekonomskome i medijskome nazivlju hrvatskoga jezika. Diplomski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
7. Blažeka, Đ. (2008.) Kakvi tekstovi na narječju trebaju u nastavi hrvatskoga jezika. *Metodika*, 9 (17), 271-286.
8. Brdar, I. (2010). Engleske riječi u jeziku hrvatskih medija. *Lahor*, 2 (10), 217-232.
9. Češi, M., Barbaroša-Šikić, M. (ur.) (2007). *Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika: Suvremeni pristupi poučavanju u osnovnim i srednjim školama*. Zagreb: Naklada Slap.
10. Ćurković, N., Grbaš Jakšić, D., Garić, A. (2017). Kako učenici osnovne škole upotrebljavaju engleske riječi i pokrate. *Hrvatski jezik*, 4 (1), 1-11.
11. Bagarić V., Mihaljević Djigunović J. (2007). Definiranje komunikacijske kompetencije. *Metodika*, 8 (14), 84-93.

12. Barjaktarević, I. (2018). Anglizmi u govoru mladih. Završni rad. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
13. Dabo-Denegri, Lj. (1998). Jezično posuđivanje: tipologija leksičkih posuđenica (anglicizmi u francuskom jeziku. *Filologija*, 30-31, 439-450.
14. Dujmović-Markusi. D., Pavić-Pezer. T, (2014). *Fon-fon 4, udžbenik hrvatskoga jezika za četvrti razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
15. Enciklopedija.hr na adresi <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=13143> (6.5.2020.)
16. Filipović, R. (1977). Tuđice i jezična kultura. *Jezik*, 25 (5), 138-142.
17. Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu*. Zagreb: Školska knjiga.
18. Grahovac-Paržić, V. (2016). Razvoj govora učenika od prvog do četvrtog razreda osnovne škole u hrvatskom jeziku. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 18 (1), 177-200.
19. Halonja, A., (2014). Između računalnoga nazivlja i žargona. *Hrvatski jezik*, 1 (1), 25-28.
20. Jajić Novogradec, M. (2017). Individualna višejezičnost u kontekstu hrvatskoga obrazovnog sustava. *Studia Polensia*, 6 (1), 29-45.
21. Jelaska, Z., (2007). Teorijski okviri jezikoslovnomu znanju u novom nastavnom programu hrvatskoga jezika za osnovnu školu. Češi, M., Barbaroša-Šikić, M. Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika (9-33). Zagreb: Naklada Slap.
22. Jezični savjetnik. <http://jezicni-savjetnik.hr> (28.5.2020.)
23. Katičić, R., (2019). *Hrvatski jezik*. Zagreb: Školska knjiga.
24. Kolenić, L. (2015) Hrvatski standard i hrvatski štokavski dijalekt. Suvala, A., Pandžić, J. (ur.), *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku*. (117-130). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
25. Kovačević, M., Kuvač Kraljević, J., Radić, Ž. (2010). Udžbenik kao poticaj ili prepreka leksičkomu razvoju. *Lahor*, 1 (9), 43-59.
26. Medved Krajnović, M. (2007). Kako hrvatski učenici govore engleski?. *Metodika*, 8 (14), 173-181.
27. Mihaljević, M. (2015). Žargonizmi kao značajka razgovornoga funkcionalnoga stila. Suvala, A., Pandžić, J., *Nestandardni hrvatski jezik prema standardnom hrvatskom jeziku*. (117-130). Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.

28. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2006). *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb
29. [https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelji/RM/Nastavni plan i program za osnovnu školu - MZOS 2006 .pdf](https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelji/RM/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_skolu_-_MZOS_2006_.pdf) (21.5.2020.)
30. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta (2019). *Kurikulum za osnovne škole*. Zagreb
31. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (21.5.2020.)
32. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja. <https://www.ncvvo.hr/nastavni-planovi-i-programi-za-gimnazije-i-strukovne-skole/> (10.5.2020.)
33. Opačić, N. (2008). Baš mi je milo i drago. *Vijenac*, 373.
34. Pavličević-Franić, D., Aladrović Slovaček, K. (2018). Razvoj leksičke kompetencije u nastavi hrvatskoga jezika u osnovnoj školi. Botica, S., Nikolić, D., Tomašić, J., Vidović Bolt, I. (ur.), *Zbornik radova Šestoga hrvatskog slavističkog kongresa : knjiga sažetaka ; Sv. 2* (945-954). Zagreb: Hrvatsko filološko društvo ; Hrvatski slavistički odbor.
35. Pavličević-Franić, D. (2005). *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
36. Pavličević-Franić, D. (2006). Jezičnost i međujezičnost između sustava, podsustava i komunikacije. *Lahor*, 1 (1), 1-14.
37. Pavličević-Franić, D. (2007). Standardnojezična normativnost i/ili komunikacijska funkcionalnost u procesu usvajanja hrvatskoga jezika. Češi, M., Barbaroša-Šikić, M. *Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika* (34-49). Zagreb: Naklada Slap.
38. Pavličević-Franić, D. (2018). Utjecaj jezičnih djelatnosti slušanja i govorenja na razvoj komunikacijske kompetencije u procesu ovladavanja hrvatskim jezikom. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 20 (2), 287-308.
39. Runjić-Stoilova, A., Pandža, A. (2010). Prilagodba anglizama u govoru na hrvatskim televizijama. *Časopis za hrvatske studije*, 6 (1), 229-240.
40. Samardžija, Marko, *Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika (udžbenik za 4. Razred gimnazije)*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
41. Silić, Josip, 2006. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput
42. Težak, S., Babić, S. (1994). *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

43. Turk, M. (2013). *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada
44. Vilke, M. (2007). Komunikacijski pristup nastavi hrvatskoga jezika ili hajde da se i mi jednom okoristimo već otkrivenom toplom vodom. Češi, M., Barbaroša-Šikić, M. *Komunikacija u nastavi hrvatskoga jezika* (50-64). Zagreb: Naklada Slap.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
ZAGREB

IZJAVA

kojom izjavljujem da sam suglasna da se trajno pohrani i javno objavi moj rad
Raznolikost jezičnih idioma u usmenom izražavanju djece mlađe školske dobi

u javno dostupnom institucijskom repozitoriju

Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04,02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).

U Zagrebu,

Ime i prezime: ***Antonija Pažin***

Potpis

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
ZAGREB

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Potpisom potvrđujem kako sam ja, Antonija Pažin, studentica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu samostalno napisala rad na temu *Raznolikost jezičnih idioma u usmenom izražavanju djece mlađe školske dobi* pod vodstvom mentorice doc. dr. sc. Katarine Aladrović Slovaček i kako se nisam koristila drugim izvorima osim onih navedenih u radu.

U Zagrebu,

Ime i prezime: *Antonija Pažin*

Potpis
